

Kilikya'dan Yukarı Silezya'ya "Sevr Barış Porseleni"nin Kırılışı: Sevr'in Revizyonundan Versay'ın Revizyonu'na Umut Işıkları

Hakan GÖKPINAR

Dr. Öğr. Üyesi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara

E-Mail: hakangokpinar.31@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5965-6448

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 04.01.2025 Kabul Tarihi / Accepted: 28.07.2025

ÖZ

GÖKPINAR, Hakan, **Kilikya'dan Yukarı Silezya'ya "Sevr Barış Porseleni"nin Kırılışı: Sevr'in Revizyonundan Versay'ın Revizyonu'na Umut Işıkları**, CTAD, Yıl 21, Sayı 43 (Güz 2025), s. 783-823.

1918'de dünya harbinden galip çıkan İtilaf Devletleri, Mondros Ateşkesi'nden itibaren Türkiye coğrafyasını paylaşım kavgasına düşmüşlerdir. Dünya hâkimiyeti yolunda Şark'ta baskın güç olmak isteyen İngiltere'nin Sykes Picot'a aykırı ve Fransa aleyhinde Musul, Suriye ve Kilikya'da işgallerde bulunması ve buna ek olarak İstanbul Saray Hükûmeti ile Eylül 1919'da gizli bir antlaşma yapması, Fransız kamuoyu kadar Fransız resmi çevrelerinde İngilizlere karşı öfkeye neden olmuştur. Avrupa'da hâkim güç olmayı ana hedefi yapmış olan Fransa ise, Kilikya ve Suriye'de ekonomik menfaatlerini korumak için Türklerle uzlaşma arayışlarına girmiştir. 1919 Versay Barışı ile ezeli düşmanı Almanya'yı tamamen ezmek isteyen Fransa, Almanya-Polonya arasındaki tartışmalı Alman endüstri bölgesinde Polonya'yı desteklemiştir. İngiltere ise, Fransa'nın Avrupa'da en büyük egemen güç olmasını istemediğinden Yukarı Silezya meselesinde

Almanya'yı Fransa'yı dengeleyecek ölçüde yaşatmak istemiştir. Ağustos 1920'deki Sevr Antlaşması'na kadar Fransız kamuoyu Türklerle kalıcı bir barış yerine ufak revizyonlarla yetinmeyi tercih ederken Fransa Hükûmeti de orduları Anadolu'da işgalleri sürdüren Yunanistan'daki plebisit ile Aralık 1920'de Almansever Kral Konstantin'in tahta yeniden çıkmasıyla Kemalistlerle Misâk-ı Millî koşulları üzerinden uzlaşmaya daha fazla meyletmiştir. Bu yolda Fransa, Şark'ta İngiltere'ye tavizler verip ve Kilikya'da Kemalistlerle uzlaşısı ararken, bu taviz ve uzlaşmayı Y. Silezya'da Almanlara ait endüstri bölgelerinde nüfuz sahibi olabilmek için bir pazarlık aracı olarak kullanmıştır. Almanya ise Türk-Yunan Savaşı, İngiliz-Fransız pazarlıkları ve Kilikya'daki Türk-Fransız yakınlaşması ile Sevr Barışı'nın revizyonundan Yukarı Silezya meselesi başta olmak üzere Versay Barışı'nın koşullarında bir revizyon umut etmiştir. Sevr kapsamındaki Türk-Fransız meselesi, Kilikya ve Versay kapsamındaki Alman-Fransız meselesi ve Yukarı Silezya'nın kaderleri aynı tarihte tayin edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Versay Barışı, İngiliz-Fransız Çekişmesi, Sevr Barışı, Revizyon, Kemalistler.

ABSTRACT

GÖKPINAR, Hakan, **From Cilicia to Upper Silesia the Shattering of the “Sèvres Peace Porcelain”: Rays of Hope from the Revision of Sèvres to the Revision of Versailles**, CTAD, Year 21, Issue 43 (Fall 2025), pp. 783-823.

Following their victory in the First World War in 1918, the Allied Powers began competing over the partition of Turkish territories starting with the Armistice of Mudros. Britain, seeking to establish dominance in the East on its path to world supremacy, carried out occupations in Mosul, Syria, and Cilicia in violation of the Sykes-Picot Agreement and to the detriment of France. Additionally, Britain secretly signed an agreement with the Istanbul Palace Government in September 1919. These actions provoked anger towards the British, both within French public opinion and among official French circles. France, whose primary goal was to become the dominant power in Europe, began seeking reconciliation with the Turks in order to protect its economic interests in Cilicia and Syria. Through the Treaty of Versailles in 1919, France aimed to completely subdue its longstanding adversary, Germany, and thus supported Poland in the contested German industrial regions between Germany and Poland. On the other hand, Britain, unwilling to allow France to become the predominant power in Europe, sought to maintain Germany's presence to a degree that would balance French influence, particularly in the Upper Silesia issue. Until the Treaty of Sèvres in August 1920, the French government, which had preferred a policy of minor revisions over a lasting peace with the Turks, became increasingly inclined to reconcile with Turkish nationalists under the conditions of the National Pact following the plebiscite in Greece and the return

of the pro-German King Constantine to the throne in December 1920. In this pursuit, France made concessions to Britain in the East and sought a settlement with the Kemalists in Cilicia. France also used these concessions and negotiations as bargaining tools to gain influence in the German industrial regions of Upper Silesia. Meanwhile, Germany, amid the Turkish-Greek war, British-French negotiations, and the Turkish-French rapprochement in Cilicia, hoped for a revision of the Treaty of Sèvres, as well as of the conditions of the Treaty of Versailles, particularly concerning the Upper Silesia issue. The fates of the Turkish-French matter regarding Cilicia under the Treaty of Sèvres and the German-French issue concerning Upper Silesia under the Treaty of Versailles were ultimately determined at the same time.

Keywords: Treaty of Versailles, Anglo-French Rivalry, Treaty of Sèvres, Revision, Kemalists.

Giriş

Kilikya (Çukurova), Anadolu'nun güneyinde Mersin-Alanya'dan Hatay-İskenderun'a ve Suriye geçitlerine kadar uzanan kuzeyinden Toros ve Amanos dağlarıyla ve güneyinden Akdeniz ile çevrili bölgedir.¹ Fransa'nın tekstil endüstrisi için pamuk ve ipek ihtiyacı, 1860'lı yıllardan itibaren Fransız tüccarlarının Kilikya ve Suriye'de yoğunlaşmalarına yol açmıştır.² Fransa, Kilikya'yı Anadolu'dan Suriye'ye bir geçiş yolu olarak görmüş, tahıl tedarikinde Mısır'ı tamamlayıcı bir coğrafya olarak değerlendirmiştir.³ Osmanlı dönemi Türkiye coğrafyasında 1910-1913 yılları arasında kapitülasyonlar vasıtasıyla en fazla imtiyaza sahip olmuş ve yatırım yapmış olan Avrupa devleti Fransa idi. 1914'te yabancı özel sektörün Türkiye'deki yatırımlarında da Fransa, yüzde 50 pay ile başı çekmekteydi. Almanların yatırım payı yüzde 35 ve İngiltere'ninki ise yüzde 14'tü. Türkiye'nin en fazla ithalat ve ihracatı da Fransa ile idi. Genel Borçlar İdaresi'nden yüzde 60 ile en fazla alacaklı devlet Fransa idi.⁴

İngiltere ve Fransa, Ortadoğu coğrafyasını Mayıs 1916'da imzaladıkları Sykes-Picot Antlaşması ile paylaşmışlardır. Kilikya, Kayseri hariç Antep, Maraş,

¹ Faruk Sümer, "Çukur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fethinden XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl 1 Sayı 1, 1963, s. 1.

² Hale Şıvgın, "Osmanlı-Fransız İlişkileri", *Geçmişten Günümüze Türk-Fransız İlişkileri*, Ed. Haydar Çakmak, Efil Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 2017, s. 55, 56.

³ Adil Dağıstan, *Türk-Fransız İlişkileri, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi*, Ankara, 1992, s. 17-19.

⁴ Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuyu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2023, s. 58-60.

Sivas, Elâzığ ve günümüz Suriye sınırlarındaki Şam, Hama, Humus ve Mezopotamya'da Musul Fransa'ya bırakılmıştır. Basra ve Bağdat vilayetleri ile Filistin'e kadarki Mezopotamya toprakları İngiliz nüfuzuna bırakılmıştı.⁵

Türkiye 30 Ekim 1918'de İtilaf Devletleriyle imzalanan Mondros Mütarekesi'nin⁶ 10. Maddesi, Kilikya'daki Toros tünellerinin İtilaf Devletlerince işgalini öngörüp 16. Madde Kilikya'daki Türk birliklerinin geri çekilmesini öngörmüştür.⁷ 3 Kasım 1918'de, Norddeutsche Allgemeine Zeitung, Fransızların savaştan önce Türkiye'deki yaklaşık 3 milyar Franklık maddi çıkarlarını unutamayacaklarına ve görmezden de gelemeyeceklerine ilişkin iddialarını aktarmıştır.⁸

Alman basını Kilikya'da İskenderun, Adana ve Suriye'de Halep'in Fransızlar tarafından⁹ İstanbul'un ortak itilaf donanması¹⁰ ve aslen Sykes Picot ile Fransa'ya pay edilmiş olan Musul'un da İngiltere tarafından işgal edildiğini haber vermişlerdir.¹¹ Ancak Musul'un Sykes-Picot'ta Fransa'ya pay edilmiş olmasına rağmen İngiltere tarafından 11 Kasım'da alelacele işgal edilmesi ve hatta Fransa'ya pay edilmiş olan Kasım-Aralık 1918'de Kilikya ve Suriye'de Fransa ile birlikte¹² ve Ocak-Mart 1919'da Antep, Urfa ve Maraş'a tek başına asker çıkardıktan uzun süre sonra¹³ bu coğrafyayı Fransa'ya devretmemiştir. İngilizlerin bu “oldubitti” politikası Fransız kamuoyunda İngilizlere karşı büyük bir kızgınlık yaratmıştır.¹⁴ İngiliz-Fransız destekli Yunan kuvvetlerinin İzmir ve

⁵ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu*, Dora Yayınları, 6. Baskı, Bursa, 2014, s. 81-83.

⁶ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi, 1. Kitap: İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe*, Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 1991, s.

⁷ Turan Akıncı, *İşgal-İstanbul'da Yabancı Güçler (1918-1923)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 54-57.

⁸ “Der Waffenstillstand der Türkei”, *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, 3 Kasım 1918, s. 2.

⁹ “Türkei”, *Deutsche Reichsanzeiger und Preussischer Staatsanzeiger*, 13 Kasım 1918, s. 6; “Alexandrette von den Franzosen besetzt”, *Begerdorfer Zeitung*, 19 Kasım 1918, s. 3.

¹⁰ “Die allierten Flotten in Konstantinopel”, *Jerversches Wochenblatt*, 16 Kasım 1918, s. 2.

¹¹ “Der türkische Waffenstillstand”, *Kölnische Zeitung*, 17 Kasım 1918, s. 2.

¹² Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2023, s. 179.

¹³ Cemal Güven, *Milli Mücadele'de Mustafa Kemal Paşa'nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri (Asker, Siyasi Temsilci ve Gazeteciler)*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2012, s. 90.

¹⁴ Bige Ediz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri-Fransız Belgeleri Açısından 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 32, 53-56.

çevresindeki 15 Mayıs 1919'da başlayan işgallerini¹⁵ise, General-Anzeiger für Dortmund, "Türkiye'nin Sonu" başlığıyla yayınlamış "...bu sayede Türkiye ile bir barış antlaşması imzalamaya dahi gerek kalmayacağına..." ilişkin İtilafçı değerlendirmelerini aktarmıştır¹⁶

Bu çalışmada, Fransa, Almanya ve İngiltere'nin Şark ve Avrupa'daki siyasi, ekonomik ve kültürel bakımlardan tarihsel üstünlük mücadeleleri çerçevesinde, muzaffer Fransa ve İngiltere'nin savaş sonrası ganimet paylaşımlarında bölgesel siyasi ve ekonomik öncelikleri, çıkar çatışmaları ve işbirliklerine, Millî Mücadele'nin bu politikalara etkilerine, Kilikya özelinde Sevr Barışı'nın uygulanmasındaki değişimlerin de, Versay Barışı'nın koşullarında mağlup Almanya ile Polonya arasında ihtilafli bir bölge olan Yukarı Silezya meselesinin çözümünde Fransa ve İngiltere'nin politikalarına yansımaları kaleme alınmıştır.

Versay Antlaşması ve Yukarı Silezya (Haziran 1919)

Kilikya ve İzmir'de işgallerin devam ettiği günlerde, mağlup devletlerden Türkiye'nin eski müttefiki Almanya, 28 Haziran 1919'da ilk barış antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır.¹⁷ Bu antlaşma, 1871 Versay Barışı'nın imzalandığı ve I. Willhelm'in birleşik Alman ulus devletinin İmparatoru ilan edildiği Versay Sarayı'nın aynalı salonunda imzalanmıştır.¹⁸ Fransa bu savaşta elde ettiği zaferi, 1870'teki Sedan Savaşı mağlubiyetinin ardından 1871'de Versay Sarayı'nın aynalı salonunda Almanya ile imzalamak zorunda kaldığı Versay Barışı ile aşağılanmış olan ulusal onurunun bir rövanşı olarak görmüştür.¹⁹ Almanya, Alman sanayisi için büyük önem arz eden Elsaß-Lothringen ve Rheinland bölgelerini ve

¹⁵ Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi: İzmir Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923*, Atatürk Araştırma Merkezi, 4. Baskı, Ankara, 2018, s. 85, 86.

¹⁶ "Das Ende der Türkei", *General-Anzeiger für Dortmund*, 19 Mayıs 1919, s. 1.

¹⁷Gernot Dallinger, Hans Georg Golz (Hrsg.), *Weltgeschichte der Neuzeit-Vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Bundeszentrale für politische Bildung, Schriftenreihe Band 486, Bonn, 2005, s. 205, 206.

¹⁸ Robert Gerwarth, *Mağluplar: Birinci Dünya Savaşı Neden Bitmedi? 1917-1923*, Doğan Kitap, Çev. Yüksel Taşkın, İstanbul, 2016, s. 215.

¹⁹ Matthias Schulz, "Vom Antagonismus zur Partnerschaft: Stationen und Entwicklung der deutsch-französischen Beziehungenseit der französischen Revolution", in: Yves Bizeul, Matthias Schulz, *Die deutsch-französischen Beziehungen Rückblick und aktueller Stand*, Universitaet Rostock Institut für Politik- und Verwaltungswissenschaften, Rostock, 2000, S. 16-19; Çağdaş Cansın Korkmaz, *Birinci Dünya Savaşı Sonunda İmzalanan İki Barış Antlaşması Sevr ve Versay*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 54-61.

¹⁹ Korkmaz, *age*, s. 63-66.

böylece milyarlarca tonluk kömür ve değerli maden yataklarını da kaybetmiştir.²⁰ Dolayısıyla Alman sanayii ve endüstrisinin bütünüyle çöküşünü önleyebilmesi için Almanya'ya sadece Polonya ile ihtilafli bölge olan Yukarı Silezya seçeneği kalmıştır. Versay Barışı gereğince Almanya'dan toprak transferlerinde en büyük güçlükler Almanya'nın doğusunda gerçekleşmiştir.²¹ Versay Barışı'nın 87-93. Maddeleri de Almanya'nın Polonya'ya ait toprakları iade etmesini, bağımsız bir Polonya'nın tesisini ve Polonyalıların da yaşadığı Alman endüstri bölgesi Yukarı Silezya'da Milletler Cemiyeti gözetiminde Mart 1921' de bir referandum yapılmasını öngörmüştür.²² Bu büyük kayıplar nedeniyle Mettmanner Zeitung, 3 Temmuz'da Versay Barışı'nı İtilaf Devletlerinin "Almanya'ya Vahşice Tecavüzleri" olarak nitelendirmiştir.²³ Fransa Versay Barışı'nın uygulamasında, Almanya'nın bir daha tehdit unsuru olamayacak kadar askeri ve ekonomik bakımdan zayıflamasını istemiştir.²⁴ Yukarı Silezya toprakları yıllardır Alman toprağı olup, nüfusunun çoğunluğu da Alman'dı. Kömür, demir ve çinko gibi maden yatakları bakımından son derece zengin olan bu bölge demir ve çelik fabrikalarıyla da Alman ekonomisinin can damarlarındandı.²⁵ Bu bağlamda, Almanya'da lağvedilen imparatorluk idaresinin yerine 9 Kasım 1918'de kurulan Alman Weimar Cumhuriyeti, alacaklarını tahsil etmeye çalışan Fransa ve İngiltere'ye Almanya'nın Yukarı Silezya'yı yitirmesi halinde Versay Antlaşmasının iktisadi yükümlülüklerini yerine getiremeyeceği tehdidinde bulunmuştur.²⁶ İngiltere ise, İngiliz çıkarlarını tehdit edebilecek yegâne Avrupalı Büyük Güç olarak kalmış olan Fransa'yı dengeleyebilecek ölçüde Almanya'nın ekonomik bakımdan yaşamasını istemiştir. Bu bağlamda, Polonya sınırında Yukarı Silezya ve Şark'ta Kilikya meselesi İngiltere ve Fransa arasında bir pazarlık objesi olarak kendini göstermiştir.²⁷

²⁰Geza Lukacs, *Fort mit den Friedensvertraegen (von Versailles, Trianon, Neuilly, St. Germain, Sevres)*, Verlag Hans Robert Engelmann, Berlin, 1922, s. 32-34; Dallinger, Golz, *age*, s. 206.

²¹ Gisela Bertram-Libal, "Die britische Politik in der Oberschlesienfrage 1919-1922", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 20. Jahrgang, 2. Heft, München, 1972, s. 106-108.

²² Korkmaz, *age*, s. 63-66; Dawid Smolorz, Marcin Kordecki, "Der Kampf um Oberschleßien, oder die Aufstände der Jahre 1919-1921", *Schauplatz Oberschlesien-Eine europäische Geschichtsregion neu entdecken*, Brill-Schöning, Oktober 2019, s. 36.

²³ "Ohne Golgotha kein Tabor", *Mettmanner Zeitung*, 3 Temmuz 1919, s. 2.

²⁴ Dallinger, Golz, *age*, s. 205.

²⁵ Alfred Schmidt-Essen, "Die industrielle Bedeutung Oberschlessiens", *Wirtschaftsdienst Deutscher Volkswirt*, 14 März, 4. Jahrg, Nr. 11, Otto Meisners Verlag, Hamburg, 1919, s. 1-3.

²⁶ Gerwarth, *age*, s. 217.

²⁷ Bertram-Libal, *agm*, s. 106-109.

Levant Antlaşması ve Kilikya: Türk Direnişi ve Fransız Uzlaşım Arayışları (Temmuz-Aralık 1919)

11 Kasım 1918 Rethondes Ateşkesi'nin ardından Almanya'da İtilaf Devletlerine karşı bir silahlı direniş yaşanmazken, Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa önderliğinde 23 Temmuz-7 Ağustos 1919'da Erzurum²⁸ ve 4-11 Eylül 1919'da Sivas kongreleri vasıtasıyla siyasi ve askeri direniş eş zamanlı olarak örgütlenmiştir. Sivas Kongresini Alman Bergedorfer Zeitung 25 Ekim'de sayfasına taşımış, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının her türden yabancı boyunduruğuna karşı olduğunu bildirmiştir.²⁹ Kongreler döneminde batı emperyalizmi karşısı Sovyetlerle ilk temaslarda kurulmuştur.³⁰

Anadolu'da işgallere karşı savaşan Türk milliyetçisi milis güçlerinden oluşan Kuvayı Milliye birlikleri, batıda Yunan ve güney cephesinde yerli Ermenilerle desteklenen Fransız-İngiliz ortak işgaline karşı direnişlerini sürdürürlerken, Fransa, Kilikya'daki İngiliz varlığına olduğu kadar, Sykes-Picot ile Fransa'ya pay edilmiş olan Musul'un İngilizler tarafından alelacele işgal edilmiş olmasına tepki göstermiştir. Paris'te Nisan 1919'da yapılan görüşmelerde, Suriye ve Kilikya'da tek başına hâkimiyette ısrarcı olan Fransa, Musul'dan tamamen vazgeçerek İngiltere ile uzlaşmaya varmıştır.³¹ Bunun nedenleri arasında, yukarıda belirtilen ekonomik çıkarlara ek olarak, Kilikya'da Mersin gibi demiryolu bağlantısı olan bir liman şehri olması,³² Akdeniz'de üstünlük sağlamak ve Suriye'de kuracağı yönetimi model olarak kullanıp Fas, Tunus ve Cezayir'deki Müslümanlar üzerinde nüfuzunu güçlendirmek vardı.³³

8 Eylül 1919'da Fransız Le Temps, Fransız kamuoyunun “*Suriye ve Kilikya'nın İngilizleştirilmesine*” İngiltere'nin Kilikya'daki İngiliz işgalini Fransa'ya devretmeyi geciktirmesine ilişkin öfkeyi dile getirmiştir.³⁴ İngiltere'nin İstanbul Hükümeti ile 12 Eylül 1919'da İngiltere'yi İstanbul, Boğazlar, Anadolu, Suriye

²⁸ Mahmut Goloğlu, *Milli Mücadele Tarihi-1: Erzurum Kongresi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2011, s. 97-100.

²⁹ “Mustafa Kemal Pascha gegen England”, *Bergedorfer Zeitung*, 25 Ekim 1919, s. 1.

³⁰ Mehmet Perinçek, *Atatürk'ün Sovyetler'le Görüşmeleri-Sovyet Arşivi Belgeleriyle*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005, İstanbul, s. 44, 45.

³¹ James Barr, *Kırmızı Çizgi: Paylaşılamayan Toprakların Yakın Tarihi*, Çev. Ekin Can Göksoy, 2. Baskı, İstanbul, 2020, s. 90, 92.

³² Adil Dağıstan, “Milli Mücadele'de Türk-Fransız İlişkileri (1918-1921)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 513.

³³ Bige Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri-Fransız Belgeleri Açısından 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 56.

³⁴ Akyüz, *age*, s. 180.

ve Mezopotamya’da hâkim unsur yapan gizli bir antlaşma yapmış olduklarını öğrenmesi,³⁵ Fransa ile İngiltere arasındaki ittifakı zorlayan ve aralarındaki yarışı kızıştıran yeni bir gelişme olmuştur.³⁶ İngiltere’nin Fransa ile antlaşmalarını hiçe sayan ve Fransa’nın Suriye ve Boğazlar’daki “hakkını” da gasp eden gizli bir antlaşmayı İstanbul Hükümeti ile imzalaması Kilikya, Suriye ve Güneydoğu Anadolu’da tek hâkim unsur olmak için diğer Şark meseleleri ve Avrupa kozunu da kullanarak İngiltere’ye baskısını arttırmıştır. Şark’ta olduğu kadar Avrupa’da da Almanya-Polonya ve Yukarı Silezya gibi meselelerde Fransa’ya mecbur olan İngiltere, Fransa’nın teklifini kabul etmek zorunda kalmıştır. Taraflar arasında 15 Eylül 1919’da Suriye İtilafnamesi imzalamıştır.³⁷ Bu İtilafname, Alman Badischer Beobachter tarafından “...1916 Sykes-Picot gizli antlaşmasını revize eden...”, “*Levant Antlaşması*” olarak nitelendirilmiştir.³⁸ 2 Ekim’de Karlsruher Tagblatt ise, Fransız *Matin* gazetesinin kendi hükümetine “...Fransa’yı bir felaketten korumak istiyorsanız Türkiye ile derhal bir barış imzalayınız...” telkininde bulunduğunu aktarmıştır.³⁹ İngiltere, Şark’taki menfaatleri için İstanbul Saray Hükümeti ile gizli antlaşma yapmışken Fransa, Kilikya, Antep, Urfa ve Maraş’taki güçlü Türk direnişi nedeniyle Suriye Yüksek Komiseri Georges Picot’u görevlendirerek Mustafa Kemal ile Aralık 1919’da Sivas’ta temas kurmuştur.⁴⁰ Fransa’nın bölgede sadece iktisadi çıkarlarının olduğunu belirten Picot⁴¹ Kilikya da dâhil olmak üzere Suriye’yi birer Fransız müstemlekesi yapmak istediklerini ve buna mukabil Antep, Urfa ve Maraş’tan çekilebileceklerini belirtmiştir. Mustafa Kemal’in Erzurum ve Sivas kongre kararlarına atıfta bulunup Türk bedeninin ayrılmaz bir parçası olarak nitelendirdiği Kilikya’dan hiçbir taviz vermemesi üzerine Picot, Fransa adına bir sonuç alamadan 7 Aralık’ta Sivas’tan ayrılmıştır. Bu arada Millî Mücadele’de ilk kurşun da Kilikya’da Aralık 1919’da Fransızlara karşı atılmıştır.⁴²

³⁵ Yavuz, *age*, s. 68.

³⁶ Harry N. Howard, *Türkiye’nin Taksimi, Bir Diplomasi Tarihi (1913-1923)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s. 315.

³⁷ Süleyman Hatipoğlu, *Türk-Fransız Mücadelesi (Orta Torns Geçitleri, 1915-1921)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2001, s. 39.

³⁸ “Levante Abkommen”, *Badischer Beobachter*, 19 Eylül 1919, s. 1.

³⁹ “Der französisch-englische Gegensatz”, *Karlsruher Tagblatt, Erste Blatt*, 2 Ekim 1919, s. 2.

⁴⁰ Yavuz, *age*, s. 62, 63.

⁴¹ Güven, *age*, s. 92-100.

⁴² Erol Seyfeli, “Millî Mücadele’nin İlk Kurşun’unun Hatay’da Atılması ve Mustafa Kemal Paşa”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 35, Ankara, 1996, 5, s.402.

Sevr'e Doğru: Misâk-ı Millî ve Kilikya (Ocak-Ağustos 1920)

Ekim-Kasım 1919'dan itibaren Urfa, Maraş ve Antep'teki askeri işgalini İngilizlerin çekilmeleriyle tek başına yürüten Fransızlara karşı, bu bölgelerde oluşturulan Kuva-yı Milliye birlikleri Fransız güçlerine karşı verdikleri silahlı mücadelelerde üstünlük elde etmişler ve Fransızlar, 12 Şubat 1920'de Maraş'tan ve Nisan 1920'de de Urfa'dan çekilmek zorunda kalmışlardır. Toroslar ve Adana Ovasında da Kilikya ve Adana Kuvayı Milliye birliklerinin ani baskınları sonucunda büyük kayıplar vermişlerdir.⁴³ 12 Şubat'ta Maraş ve 11 Nisan'da Urfa'dan çekilmek zorunda kalan Fransızların Türk hassasiyetlerini dikkate almayan uzlaşma çabaları Kemalistlerden iltifat görmemiştir.⁴⁴ 1 Mart'ta Rheinischer Merkur gazetesi, "Fransızların Anadolu'daki Müşkül Durumları" başlıklı haberinde, Fransızların Çukurova'da her geçen gün daha büyük bir tehdit altında olduklarını ve Maraş ve çevresinde tam manasıyla güç kaybettiklerini bildirmiştir.⁴⁵ İstanbul'da ise, 28 Ocak'ta Mebusan Meclisi İtilaf Devletlerinin beklentilerinin aksine Misâk-ı Millî kararlarının alınmasının ardından Türk direnişinden endişe duyan itilaf devletleri, 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal etmişlerdir.⁴⁶ 3 Mayıs'ta B. M. M, Mustafa Kemal önderliğinde İcra Vekilleri Heyeti kurmuş, Misâk-ı Millî'ye sadakat vurgusuyla, 16 Mart 1920'den itibaren İstanbul Hükümetinin imzaladığı tüm antlaşmaların geçersiz ve yok hükmünde olduklarını ilan etmiştir.⁴⁷ Bu arada başkent İstanbul'un resmen işgali, İtilaf donanmasının Karadeniz'e açılması riskiyle kendilerini tehdit altında gören Sovyetlerin Kemalistlerle daha da yakınlaşmalarına vesile olmuştur.⁴⁸

İtilaf Devletleri "Türk Barışı" adını verdikleri barış antlaşması metnine son şeklini vermek üzere 18 Nisan'da San Remo'da toplanmışlardır.⁴⁹ Eylül 1919 Levant Antlaşmasını da tamamlar surette, İngiltere, kendine Musul'u terk etmiş olan Fransa'ya, bölgede petrol çıkartılması için kurulacak olan şirketin gelirinden 1/4'ünü vermeyi kabul etmiştir.⁵⁰ Bu arada, Büyük Millet Meclisi (BMM) 23

⁴³ Yavuz, *age*, s. 87.

⁴⁴ Güven, *age*, s. 103, 104.

⁴⁵ "Schwierige Lage der Franzosen in Kleinasien", *Rheinischer Merkur*, 2 Mart 1920, s. 1.

⁴⁶ Turan Akıncı, *İşgal: İstanbul'da Yabancı Güçler (1918-1923)*, Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 2020, s. 212-216

⁴⁷ SSCB Bilimler Akademisi, *Sovyetlerin Gözünden Türkiye Tarihi (1908-1967)*, Çeviren Mahir Ulaş Yeşil, Yar Yayınları, İstanbul, 2004, s. 39.

⁴⁸ Sonyel, *age*, Cilt I..., s. 526.

⁴⁹ Dağıstan, *agm*, s. 519.

⁵⁰ J. Barr, *age*, 111, 112.

Nisan’da Türk milletinin gerçek ve tek temsilcisi olarak Ankara’da kurulmuştur.⁵¹ San-Remo’daki konferansın son günü 26 Nisan’da Mustafa Kemal Paşa ilk dış politika adımını Moskova ile diplomatik temaslar kurulması ve oraya bir heyet gönderilmesi için atmıştır.⁵²San Remo’da “Türk Barışı” na müttefikleriyle son şeklini veren Fransızlar, Mayıs ayının ilk günlerinde Antep’i kurtarmak için harekete geçen Türk kuvvetlerine Antep’i geri vermemek için olağanüstü direnmişlerdir.⁵³ 1916’da Almanların yoğun bombardımanı altında on binlerce asker kaybetmesine rağmen Verdun’u Almanlara teslim etmemiş olan Fransızlar Antep’i “Kilikya Tepeleri’nin Verdun’u” olarak nitelendirmişlerdir.⁵⁴ Esasen Suriye’deki çıkarlarını korumayı hedefleyen Fransa,⁵⁵ Kemalistlerle 23 Mayıs’ta ateşkes imzalamak zorunda kalmıştır. Alman Hannoverscher Kurier tarafından “Kilikya’da Ateşkes” başlığıyla yayınlanmıştır.⁵⁶

Sevr “Barış Poseleni”, Yunan Plebisiti ve “Porselen” de İlk Çatlak: Gümrü (Ağustos-Aralık 1920)

Paris Barış Konferansının son barış antlaşması olan Sevr Antlaşması da Versay Barışı gibi Fransa’da ancak Paris yakınlarındaki Sevr Porselen Fabrikası’nda 10 Ağustos 1920’de imzalanmıştır.⁵⁷Sevr Barış Antlaşması ile; Fransa Kilikya’da ayrıcalıklar elde etmekle birlikte Suriye’de manda yönetim hakkını elde etmiştir. Buna karşın İngiltere, Mezopotamya’da Irak ve Filistin’i elde etmiştir. İzmir’in Türk egemenliği altında beş yıl süreyle Yunanistan tarafından yönetilmesi ve sonrasında Milletler Cemiyeti gözetiminde yapılacak plebisitte Yunanistan lehine sonuç çıkması halinde, İzmir’in Yunanistan’a ait olması öngörülmüştür. Yunanistan ayrıca, İmroz ve Bozca adaları da kendisine verilen Yunanistan’ın, Trakya’daki sınırı Çatalca’ya kadar uzatılmıştır. İtalya ise Yunanistan’a nazaran dezavantajlı bir şekilde Antalya’dan Konya içlerine kadar daha küçük bir bölgede bir imtiyaza sahip olmuştur. Arap bölgeleri Türk hâkimiyetinden koparılmış, Ermenilerin çoğunlukta oldukları iddia edilen Doğu

⁵¹ Mustafa Turan, *Millî Mücadele’de Siyasi Çözüm Arayışları (30 Ekim 1918-24 Temmuz 1923)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005, s. 89, 90.

⁵² SSCB Bilimler Akademisi, *age*, s. 52.

⁵³ Metin Çabuk, Mustafa Ayata, “Antep Savunması ve Açlık”, *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 53, Hatay, 2024, s. 114-118.

⁵⁴ John D. Grainger, *Suriye İçin Savaş 1918-1920*, Çev. Özer Bostanoğlu, Tarih & Kuram Yayınları, İstanbul, 2015, s. 283.

⁵⁵ Güven, s. 103-107.

⁵⁶ “Waffenstillstand in Cilicien”, *Hannoverscher Kurier*, 16 Haziran 1920, s. 2.

⁵⁷ Korkmaz, *age*, s. 273.

Anadolu'daki vilayetlerde Milletler Cemiyeti kontrolünde birer devlet öngörülmiştir. İktisadi ve siyasi bakımdan ise en can alıcı olan husus, Ekim 1914'te kaldırılmış olan Kapitülasyonların genişletilerek yeniden uygulanmasına ilişkin olmuştur.⁵⁸ Fransız Türksever Pierre Loti, Sevr Antlaşması'nı "*Türklerin ölüm fermanı*" olarak nitelendirmiş ve Kilikya'nın da Muhteşem Süleyman ile Fransa Kralı I. François'ın imzaladıkları antlaşmaya sadık kalmış Türklere ait olduğunu Fransız kamuoyuna duyurmuştur.⁵⁹

Kil gibi doğal hammaddeler ihtiva eden bir seramik türü olan porselenin kırılkan yapısı nedeniyle⁶⁰ Alman basını ve entelektüellerinin, Sevr Barış Antlaşması metnini imzaladığı yer olan Fransız Sevr porselen fabrikasının kalitesiz bir mamulü olan porseleninin üzerine yazılmış barış metnini ve antlaşmanın kendisini olarak alaylı bir üslupla bir kelime oyunu oynayarak "Sevr Barış Porseleni" olarak nitelendirmişlerdir.⁶¹ *Kölnische Zeitung*, 21 Ağustos'ta yayınladığı "Londra'da Ağır Endişeler" başlıklı makalesinde, barış antlaşmaları serisinin Sevr'in de imzalanmasıyla tamamlanmış olduğunu yazmış ve müteakip değerlendirmeyi yapmıştır: "... Sevr'in imzalandığı yer, çok da istenmeyen bir ironiyi ihtiva etmektedir ki, bu barış enstrümanı [Sevr], bir porselen fabrikasında imzalanmıştır. Bu durum bir kırılkanlığa mı delalet etmektedir?"⁶² Aynı günlerde B.M.M'yi temsil eden ilk Türk heyeti Moskova'da askeri ve siyasi işbirliği üzerine görüşmelerini yapmıştır. 24 Ağustos'ta Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması taslağı parafe edilmiş ve kısa süre sonra Rusya'dan Trabzon'a ilk silah ve cephane sevkiyatı yapılmıştır.⁶³

Savaş yorgunluğu ve barış umutları taşıyan Yunanistan'da 14 Kasım'da yapılan Plebisitte yüzde 99 oranla Kral Konstantin'in Yunanistan'a geri dönmesi yönünde sonuç çıkması, İngiltere ve Fransa'nın Türkiye politikasında yeni bir çatlak yaratmıştır. Çünkü Konstantin, İmparator II. Willhelm'in kız kardeşi Sophie ile evliliği üzerinden Alman hanedanlığı ile akraba idi. ⁶⁴ Bilhassa

⁵⁸ Sina Akşin, *İç Savaş ve Sevr'de Ölüm: İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele-III*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, IV. Basım, İstanbul, 2017, s. 109-112; Korkmaz, *age*, s. 237-240; Ediz, *age*, s. 259.

⁵⁹ Dağıstanlı, *agm*, s. 519.

⁶⁰ <https://seramikthane.com/porselen-nedir/> (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2025)

⁶¹ "Französische Balkansorgen-Aenderung des Friedensvertrages von Sevres?-Die griechische Frage", *Saale Zeitung-1. Baiblatt*, 22 Kasım 1920, s. 5.

⁶² "Schwere Sorgen in London", *Kölnische Zeitung*, 21 Ağustos 1920, s. 8.

⁶³ SSCB Bilimler Akademisi, *age*, s. 53.

⁶⁴ "Kurzportrait: König Konstantin I. Von Griechenland", *Königlicher Beobachter*, 2 Ağustos 2013, <https://koeniglicherbeobachter.blogspot.com/2013/08/kurzportrait-konig-konstantin-i-von.html> (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2025); "Sophie von Preußen", *FamilienbuchEuregio*, <http://www.familienbuch-euregio.de/genius/?person=189299> (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2025)

Fransızların bir “*Almansever*” Fransız askerlerinin ölmelerinde Almanya’nın suç ortağı olmakla itham ettikleri Konstantin, Büyük Yunanistan’ı kurmak ve barış tesis etmek vaatleriyle Aralık 1920’de yeniden kraliyet tahtına oturabilmiştir.⁶⁵ *Kölnische Zeitung*’un verdiği habere göre, Fransa’daki sosyalist çevreler Yunanistan’da oluşan yeni siyasi yapıyı gerekçe göstererek Hükümeti, diğer müttefiklerle anlaşarak Sevr’de bir revizyon yapmaya teşvik etmişlerdir.⁶⁶ 21 Kasım’da *Der Turm* gazetesi, Yunanistan’daki plebisite ilişkin, Konstantin’in iktidara gelmesinin Alman-Yunan ilişkilerinin yeniden tesisini kolaylaştıracağı “...büyümüş bir Yunanistan’ın Almanya’nın Anadolu’daki iktisadi faaliyetlerine katkı sunması...” gibi yararlar öngörmüştür.⁶⁷ 27 Kasım’da *Stuttgarter neues Tagblatt*, Sevr antlaşması ile Yunanistan’a Anadolu’da oynaması için biçilen rolün, Polonya’nın Almanya sınırında [Yukarı Silezya’da] oynaması düşünülen rol olduğunu değerlendirmiştir.⁶⁸ 22 Aralık’ta aynı gazete, Paris’in resmi yayın organlarının Yunan meselesinin yeni bir safhaya geçmesi ve buna karşı Fransız tavrını “*Fransız Diplomasisinin bir zaferi*” olarak değerlendirmiştir. Sevr’in “Porselen” antlaşmasının tartışmaların merkezine oturduğunu, Fransa’nın Konstantin Yunanistan’ı aleyhine ve Türkler lehine Sevr’in revizyonunu destekleyen politikasını gazete, Türklerle Fransızlar arasındaki “*Sevr Paketi*” olarak nitelendirmiştir.⁶⁹

24 Ağustos’ta Türk-Sovyet Antlaşmasının taslağı paraf edildikten sonra Eylül ortalarında İtilaf Devletleri, daha önce silahlandırdıkları Taşnak Ermenilerini Doğu Anadolu’da da Türklerle yeniden saldırtmışlardır.⁷⁰ Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir Paşa, 28 Eylül’den itibaren Ermenilere karşı harekât düzenlenmek zorunda kalmıştır.⁷¹ 24 Ekim’deki yeni bir Türk taarruzundan sonra İtilaf Devletlerinden müteakip destek alamayan Taşnak Ermeniler 30 Ekim’de Gürcistan’daki diplomatik temsilcisi vasıtasıyla ateşkes istemek zorunda kalmışlardır. Taşnak Ermenileri ile Ankara Hükümeti arasındaki Gümrü müzakereleri 26 Kasım’da başlamıştır.⁷² *Erzbergischer*

⁶⁵ Akyüz, *age*, s. 236, 237.

⁶⁶ “Frankreich”, *Kölnische Zeitung*, 23 Kasım 1920, s. 10.

⁶⁷ “Volksgericht über Venizelos”, *Der Turm*, 21 Kasım 1920, s. 5.

⁶⁸ “Englisch-französische Orientfragen”, *Stuttgarter neues Tagblatt*, 28 Kasım 1920, s. 1.

⁶⁹ “Englands Verhältnis zu Frankreich”, *Englischer Antrag auf Revision des Friedens von Sevres*, *Stuttgarter neues Tagblatt*, 22 Aralık 1920, s. 9.

⁷⁰ SSCB Bilimler Akademisi, *age*, 2004, s. 41.

⁷¹ Ömer Erden, “Türk-Ermeni İlişkileri Sürecinde Gümrü Müzakereleri (26 Kasım-2 Aralık 1920)”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, 2015, s. 95, 96.

⁷² SSCB Bilimler Akademisi, *age*, s. 55.

Volksfreund ise aynı hususta “Bir Barış Antlaşmasının İlk Revizyonu” başlıklı haberinde, “...Bu Barış'ı yakın geçmişte antlaşmanın imzalandığı yere [Porselen Fabrikasına] atıfla 'Porselen Barışı' olarak nitelendirmiştir... bir porselen gibi kolayca parçalanacağını...” öngörmüştür.⁷³

2 Aralık'a kadar süren müzakerelerin ardından Ermeniler Gümrü (Leninakan) Antlaşmasını 3 Aralık'ta imzalamak zorunda kalmışlardır.⁷⁴ Fransız basını Ermenistan'ın Türklere yenilmesini “*Sevr Porseleninde büyük bir çatlak açılması...*” olarak değerlendirmiştir.⁷⁵ 24 Aralık'ta *Badische Presse*, Fransa'nın Kilikya'da müşkül durumu ve Fransa Parlamentosu'ndaki Kilikya ve Suriye'ye 1921 Ocak ve Şubat ayları için ayrılacak bütçe görüşmelerinde muhalefet partisinin eleştirileri üzerinden aktarmıştır. Haberin “*Fransız Kabinesinde Şark ve Almanya*” başlığında da görüldüğü üzere, bu görüşmelerde Fransa'nın Şark ve Almanya meseleleri eş zamanlı olarak ele alınmıştır. Buna göre muhalif bir Fransız Parlamenter, “...*Kilikya'ya gitmemiz bir hataydı ve Kilikya'da kalmamız da bir hata olacaktır... İzmir'in işgali utanç verici Yunan katliamlarıyla tescillenmiştir. Siz Türkleri Fransa'ya karşı büyük bir şüpheye ve Bolşeviklerin kollarına sürüklediniz...*” ifadeleriyle Clemenceau'nun Türkiye politikasını eleştirmiştir.⁷⁶ Alman ve Fransız kamuoyundaki Sevr'in “revizyonu” tartışmaları devam ederken, 28 Aralık'ta Ankara Hükümeti Dışişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığına gönderdiği andaçta, Türk dış politika ilkesini özetlemiştir: “...*Türkler, antlaşmada değişiklik yapılmasından yana değil, yeni bir antlaşma yapılmasından yanadılar... Belirgin olan koşullarımızı herkes biliyor. Türk ulusu Misâk-ı Milli 'nin tanınmasını diliyor... İlkelerimizi kabul eden düşmanlarımızla barış imzalamaya hazırız*’.”⁷⁷

II. Londra Konferansı Sevr ve Versay Bağlamında Kilikya ve Yukarı Silezya (Şubat-Ekim 1921)

İngiltere ve Kral Konstantin Türk ulusçuların üstesinden gelip Sevr'i onaylatmak için Yunan ordusunu 3 Ocak itibarıyla Eskişehir'e saldırtmışlarsa da 9-11 Ocak tarihleri arasında İn-Önü mevkiinde Yunan ordusu yenilerek geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu askeri zaferi İtilaf Devletleri, Kemalistlerin Bolşevikler dayanışmasının bir meyvesi olarak nitelendirmişlerdir.⁷⁸ 29 Ocak 1921 tarihli *Münchener Neueste Nachrichten* İtilafçıların Şark Politikalarının İflası

⁷³ “Die erste Revision eines Friedensvertrages”, *Ergebirgischer Volksfreund*, 26 Kasım 1920, s. 1.

⁷⁴ Erden, *agm*, s. 110, 111.

⁷⁵ Akyüz, *age*, s. 174.

⁷⁶ “Orient und Deutschland in der französischenKammer”, *Badische Presse*, 24 Aralık 1920, s. 1.

⁷⁷ Sonyel, *Mustafa Kemal (Atatürk)...*, *age*, s. 717.

⁷⁸ Yavuz, *age*, s.106, 107.

olarak nitelendirmiş “...Londra’da bir konferans düzenlenmesi için karar alan müttefiklerin, Sevr Antlaşmasından vazgeçmek ve Şark sorunu için başka çözümler bulmak mecburiyetiyle karşı karşıya kaldıkları...” değerlendirmesini yapmıştır.⁷⁹ Sovyet kaynakları ise, Londra’da İtilaf Devletlerinin Sevr’i yeniden ele almalarını, Kemalistleri Anti-Bolşevik ittifak içine çekmek için aynı tarihlerde düzenlenmesi öngörülen Moskova Konferansını, Türk-Sovyet yakınlaşmasını engellemeyi hedeflediklerini değerlendirmişlerdir.⁸⁰

21 Şubat’ta başlayan Londra Konferansının ikinci günü, *Jeversches Wochenblatt*, “Londra’da Şark Problemi” başlıklı haberinde, İtilaf Devletlerinin öncelikle Sevr özelinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki şark meselesini ve Versay özelinde de Almanya ile tazminat meselesini gündemlerine aldıklarını aktarmıştır. Her ikisinin de sözde reddedilemez antlaşmalar olduklarına ilişkin algıya dikkat çeken gazete; “...Yunanistan ile Türkiye’nin görüşmelerinin odak noktasını Sevr Antlaşmasının kaldırılması oluşturmaktadır ki, bu antlaşmanın ihlali anlamına gelmektedir. Ancak bu Almanya’ya daha sonra bir Versay rövanşı ve diktası olarak yansıyabilir. Sevr Antlaşmasının revizyonunun vazgeçilmez olması, müttefikler arasındaki alacakaranlık anlamına gelmektedir...” değerlendirmesini yapmıştır. Gazete, Sevr antlaşması Türkiye’nin sonunu teyid etmiş olsa da uzun süredir “hasta olan adam” ın ölmek istememesinden dolayı, Mustafa Kemal Paşa’nın Peygamber Muhammed adına cihad ilan edip sadece Türkleri değil bütün Müslümanları emperyalizme karşı organize etmiş olduğuna dikkat çekmiştir. Rus lider Lenin’i ise İsa peygambere benzeten gazete, Bolşevizm propagandacılarını Hz. İsa’nın havarilerine benzetmiş ve “Rus havariler”in Asya’da ‘Sovyet Peygamber Lenin’in öğretisinin propagandasını yaparak başarı elde ettiklerini vurgulamıştır. Londra Konferansı’nda Sevr Antlaşmasının revizyonuna ilişkin görüşmelerin Almanya’ya müteakip ifadelerle pay biçmiştir: “...Sevr Antlaşmasına hak görülen Versay için de hak görülmesi zorunludur... [Türkler gibi] yaşama iradesi olan bir millete asla idam cezası verilmez...”. Londra Konferansının bu ilk bölümünden Almanların sonraki tazminat görüşmeleri için ders çıkarmalarının zorunlu olduğu değerlendirmesini yapmıştır.⁸¹ Bu bağlamda Aachaner Anzeiger gazetesi “... Aksi halde Almanya’nın silahsızlanmak ve Fransa’nın yaşaması için çalışıp ödeme yapmak zorunda kalacağını...” değerlendirmiştir.⁸² Hatta Almanya açısından olumsuz haberi *Badischer Beobachter* vermiş, Versay Antlaşmasındaki ısrarlı

⁷⁹ “Die Bankrotte Orientpolitik der Entente”, *Münchner Neueste Nachrichten- Morgen*, 29 Ocak 1921, s. 1.

⁸⁰ SSCB Bilimler Akademisi, *age*, s. 59.

⁸¹ “Orientproblem in London”, *Jeversches Wochenblatt*, 23 Şubat 1921, s. 1.

⁸² “Deutschland muss arbeiten, damit Frankreich leben kann”, *Aachaner Anzeiger*, 22 Şubat 1921, s. 1.

tavriyla Yukarı Silezya'nın endüstri bölgelerini Polonya'ya bırakmak isteyen Fransa'nın 25 Şubat'ta Polonya ile bir ittifak antlaşması imzaladığını bildirmiştir.⁸³

Mart 1921'de Yukarı Silezya'daki Almanlar ile Polonyalılar arasında yapılacak olan plebisitin Fransa tarafından desteklenen Polonyalılar tarafından Yukarı Silezya'da yaşamayan Polonyalılara oy kullandırtmak suretiyle manipüle edilebileceği yönündeki Alman başvuruları yeni bir kriz istemeyen İngiltere'yi harekete geçirmiş ve bölgeye dört tabur asker sevk etmiştir. Fransa Yukarı Silezya'da Almanya lehine bir yumuşamayı reddederken İngiltere'de de L. George Fransa'nın talep ettiği Sevr'in revizyonuna karşı çıkmıştır. Sevr'i reddeden Kemalistlere karşı, Fransa'dan farklı olarak öteden beri desteklediği Yunanistan'ı "*Almansever*" Konstantin'in tahta çıkmasından sonra da desteklemiştir. Bunun üzerine İngiltere, Fransa'yı dengeleyebilmek ve çoğunluğu Alman olan Yukarı Silezya'da Almanlar lehine bir Plebisit sonucunun manipüle edilmesini önlemek maksadıyla Almanlar'dan da aldığı şikâyetlere dayanarak Yukarı Silezya'ya Mart ayından itibaren 4 tabur asker gönderilmesi kararını almıştır.⁸⁴ 28 Şubat'ta *Bensberger Volkszeitung*, Londra Konferansı'nda Sevr Barışı üzerine Türk delegasyonla yapılacak görüşmeleri kulis bilgileri çerçevesinde Almanya'nın Versay Barışı'nın revizyonu beklentileri bağlamında ele almıştır. Sevr Barışı'nın İtilaf Devletlerinin uygulanmasının olanaksız olduğunu gördükleri ilk barış antlaşması olduğuna dikkat çekmiştir. Londra'daki konferansta bu hatayı telafî etmeye, hatta sadece İstanbul'dakini değil, Ankara'daki milli hükümeti de davet ederek müzakerelerde bulunduklarını aktarmıştır. Tam da bu noktada, İtilaf Devletlerinin Sevr Antlaşması için yaptıkları "hafifletici" revizyonları kısa veya uzun vadede Versay Antlaşması için de yapmaları ve Almanya ile Versay'ın revizyonu için masaya oturmaları gerektiğini salık vermiş ve Londra görüşmelerinin Versay Barışı'nın revizyonu için somut bir emsal teşkil ettiğini vurgulamıştır. Londra'daki görüşmelerde Şark'ta en büyük pay ve nüfuza sahip İngiltere'nin Fransa'yı Avrupa'da Almanya'ya karşı tazminat vs meselelerinde destekleyerek bir karşılık objesi olarak kullandığına, Fransa'nın da Şark'taki pazarlıkların faturasını Avrupa'da Almanya'ya ödettiğine vurgu yapmıştır.⁸⁵

⁸³ "Das polnisch-französische Bündnis", *Badischer Beobachter*, 26 Şubat 1921, s. 1.

⁸⁴ Bertram-Libal, agm., s. 111,112.

⁸⁵ "Der türkische Friedensvertrag-Die Londoner Konferenz", *Bensberger Volkszeitung*, 28 Şubat 1921, s. 1.

11 Mart Türk-Fransız Antlaşması ve 20 Mart Yukarı Silezya Referandumu

Londra Konferansı'nda Fransa ve İtalyanların sıcak karşıladıkları Ankara Hükümeti ile birer antlaşma imzalamak istemeleri üzerine, 1 Mart 1921 tarihinde Mustafa Kemal Paşa, Türk delegesi başkanı ve Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey'e gönderdiği telgrafta, Sevr'in tartışma hususu yapılmaksızın kesinlikle reddedilmesini, Ermeni meselesinin de tartışmaya açılmaması, Kilikya'da herhangi yabancı bir yönetimin yerleşmesine ve Fransız askerinin jandarma görünümüyle bölgede kalmalarına izin verilmemesini ve Misâk-ı Milliye sadık kalınarak bu sınırın dışına taşan tartışmalardan kaçınılması talimatını vermiştir. Yukarı Silezya'da plebisit randevusunun yaklaştığı günlerde Fransa, Ankara Hükümeti temsilcisi B. Sami Bey'i ikna etmeyi başarmış ve Bekir Sami Bey' başta Fransa olmak üzere İtalya ve İngiltere ile 11 Mart'ta Sevr'i revize eden antlaşmalar imzalamıştır. Sevr'in Üçlü Sözleşmesini teyit eder mahiyette olan bu antlaşmalar ile İtilaf Devletleri, Sevr'de birkaç küçük revizyon yapmak suretiyle Sevr'i bu suretle kabul ettirmek gibi kurnazca bir yöntem uygulamışlardır. Ancak bunlar Mustafa Kemal ve B.M.M tarafından Misâk-ı Milli esaslarına uygun olmadıkları için onaylanmamıştır.⁸⁶

Alman *Der Landbote* gazetesi ise 14 Mart'ta "*Londra'da Türk Zaferi*" başlıklı haberinde, Fransa'nın Konferansta İngiltere'ye Şark'ta hareket serbestisi verdiğini ve Şark'ta verdiği bu tavizle Avrupa'da Almanya'ya karşı tazminat meselelerini kabul ettirebilmek adına İngiltere'nin desteğini almaya çalıştığı değerlendirmesini yapmıştır. Buna paralel olarak, Anadolu'da Türk dostu bir politika izlemeye başlayan Fransa'nın bu sayede Anadolu'da bazı kazanımlar elde ettiğini yazmıştır. Kemalistler ise, uyguladıkları akılcıca diplomasi sayesinde, Londra'daki varlıkları ve bütün delegasyonu temsilleriyle Sevr'i reddedenlerin bir temsili olarak tezahür etmiştir. Gazete, Türklerin Londra'da Sevr'e ilişkin bu başarılarından Almanların Versay bağlamında ders çıkarmaları gerekliliğini müteakip ifadelerle telkin etmiştir: "...Kendiliğinden teslim olmayan, pes etmeyen bir kişi için henüz bir şey kaybedilmemiştir. Bu, bizim için de bir gösterge olabilir...".⁸⁷

Londra Konferansı'nın ardından Ankara Hükümeti ile Sovyet Rus Hükümeti arasında Moskova antlaşması 16 Mart'ta imzalanmıştır. Antlaşma ile büyük bir devlet olarak Sovyet Rusya, Sevr Barış Antlaşmasını geçersiz bir antlaşma olarak kabul etmiş ve Türkiye'nin Misâk-ı Milli sınırlarını tanımıştır.⁸⁸ Bunun üzerine 24 Mart'ta *Westfälischer Merkur* gazetesi, Şark halklarının taleplerini dinlemeden

⁸⁶ Yavuz, *age.*, s. 117-119.

⁸⁷ "Der Türkensieg in London-Erfolgreiche Standheftigkeit", *Der Landbote*, 14 Mart 1921, s. 1.

⁸⁸ SSCB Bilimler Akademisi, *age.*, s. 60.

hazırladıkları için İtilaf Devletlerinin Sevr Barışını uygulayamadıklarını değerlendirmiştir.⁸⁹

İngiliz-Fransız “Öküz Pazarlığı”: Kilikya ve Yukarı Silezya

Versay barışı ile yapılması kararlaştırılmış olan Yukarı Silezya'nın kaderine ilişkin bölgedeki Almanlar ve Polonyalar arasındaki plebisit 20 Mart'ta gerçekleşmiştir. Almanya'nın Fransa tarafından Polonyalılar lehine manipüle etmesinden çekindikleri bu oylama⁹⁰ sonuçları itibarıyla Yukarı Silezya'nın hangi bölümlerinin ve ne kadarının Almanya ve Polonya'da kalacağını ölçtüydü. Bu plebisitin sonuçlarını 22 Mart'ta ise *Westdeutsche Landeszeitung*, “Yukarı Silezya Alman'dır” başlıklı haberinde aktarmıştır. Buna göre, Almanların % 60'nın bu bölgenin Almanya'da kalması yönünde oy verdiklerini ve ancak % 40'ının Polonya'da kalması yönünde oy verdiklerini kaydeden gazete, kültürel ve coğrafi olarak Yukarı Silezya'nın Alman olduğuna vurgu yapmış ve bölgenin kömür, demir ve çinko madenleri ile geniş ormanlık alanı ile Alman endüstri ve sermayesinin kalbi gibi büyük bir endüstri bölgesi olduğuna dikkat çekmiştir. Bölgenin önemini Alman Parlamentosu Yukarı Silezya milletvekili Dr. Herschel'in parlamentodaki konuşmasındaki ifadelerden aktarmıştır: “...Yukarı Silezya'yı kaybetmemiz savaşı ikinci kez kaybetmemiz demektir... İmparatorluğumuz için telaflı olmayan kömür, krom ve demir yataklarıyla zengin toprakları da aynı şekilde kaybedeceğiz...”⁹¹ 23 Mart'ta *Berliner Tagblatt* ise, Fransa'nın, Almanya'nın daha da küçülmesini ve zayıflamasını istediğini, Paris Konferansı yüksek konseyi marifetiyle Yukarı Silezya'nın endüstri bölgelerini Polonya'ya armağanını sağlayıp, Polonya'yı Balkan politikasında bir Fransız istasyonu olarak kullanmak istediğini değerlendirmiştir. Yukarı Silezya'ya ilişkin İngiliz diplomasi çevrelerinde, Yukarı Silezya'nın Almanya aleyhine bölünmesinin, el değiştirmesinin veya özerk bir yapıya kavuşmasının dünya politikasına bir katkı sunmayacağını ve aksine Avrupa'yı daha da yoksullaştıracığı görüşünü savunduklarını belirtmiştir. Bu farklı yaklaşımların temelinde, İngiltere ve Fransa'nın Şark'taki çıkarları için Yukarı Silezya meselesini bir pazarlık aracı olarak kullanmalarının yattığını belirtmiştir.⁹² Hatta İngilizlerin bu yaklaşımı Yukarı Silezya'daki Polonyalılar arasında, bu meselenin Polonya aleyhine çözüldüğü şeklinde yalan haberlerin yayılmasına ve Yukarı Silezya'da 3 Mayıs'tan 5 Temmuz'a kadar sürecek bir Polonyalı ayaklanmasına neden

⁸⁹ “Abschluss des russisch-türkischen Vertrages”, *Westfälischer Merkur*, 24 Mart 1921, s. 1.

⁹⁰ Gerwarth, *age*, s. 217.

⁹¹ “Oberschlesien Deutsch”, *Westdeutsche Landeszeitung*, 22 Mart 1921, s. 1.

⁹² “Neutrale Stimmen gegen die Teilung Oberschlesiens”, *Berliner Tagblatt und Handelszeitung-Morgen*, 23 Mart 1921, s. 2.

olmuştur.⁹³ *Hannoverscher Kurier*, bu ayaklanmanın bastırılması hususunda Fransa ve İngiltere yine karşı karşıya geldiklerini haber vermiştir. Buna göre İngiltere Fransa'ya verdiği notada, ayaklanmayı bastırarak birliklere Alman askerlerinin de katılmasını teklif etmiştir. İngiltere'nin bu yaklaşımı, Fransa'ya karşı Yukarı Silezya meselesini Kilikya meselesine karşı kullanmak olarak değerlendirilmiştir. Fransa ise cevap notasında, Yukarı Silezya'ya Alman askeri müdahalesi durumunda Almanya'ya karşı sessiz kalmayacağını açıklamıştır. Ayrıca Fransız ve Polonyalı siyasetler, İngiltere'yi Versay Barışını ihlal etmek ve bu antlaşmaya bir müsvedde kâğıt muamelesi yapmakla suçlamışlardır. Kilikya üzerinde Türklerle uzlaşma arayan ve Yukarı Silezya'da Almanya aleyhine hareket eden Fransa'nın bu tutumu, Yukarı Silezya üzerinden Almanya'yı daha da güçsüzleştirme çabası olarak yorumlanmıştır.⁹⁴

Kral Konstantin'in tahta çıkar çıkmaz I. İnönü savaşında Türkler tarafından ağır bir hezime uğratılması, Kralın Helen ideali ve sonrasında kalıcı barış vaatlerini yerine getirmesi noktasında halkı nezdindeki saygınlığını büyük ölçüde sarsmıştır. Bu saygınlığı yeniden kazanmak ve Sevr Antlaşması'nın Türkler tarafından kabulünü kolaylaştırmak adına 23 Mart'ta yeniden saldırıya geçen ve 2 Nisan'da Eskişehir'e 37 km mesafede durdurulan "Almansever" "Fransız Katili" Konstantin'in ordusunun harekâtını bu defa sadece İngiltere desteklemiş ve Fransa Kemalistlerle uzlaşmayı tercih etmiştir.⁹⁵ 11 Mart 1921'deki Türk-Fransız antlaşması, Mustafa Kemal ve B.M.M'den onay almazken beş gün sonra 16 Mart'ta, Bolşeviklerle imzalanan Moskova antlaşmasının Ankara'da memnuniyetle karşılanmış olması, İngiltere ile de ayrı bir yarış halindeki Fransa'yı Şark'taki çıkarları bağlamında Türklerle uzlaşmada daha somut adımlar atmaya mecbur etmiştir. Fransa, Yunanlılara karşı Türkleri destekleyici politika algısıyla Fas örneğinde olduğu gibi, hâkimiyeti altındaki Müslüman coğrafyada saygınlığını yeniden kazanmak, bilhassa Kilikya'daki askeri ve ekonomik yükünü azaltmak ve yeni kazanımlar elde etmek için, Misak-ı Millî koşullarıyla uzlaşmaya hazır olan Mustafa Kemal Paşa ile 10 Mayıs'ta yeniden temasa geçmiştir. Burada da kendilerine Misâk-ı Millî esasları şart koşulmuştur.⁹⁶

Haziran 1921'de Fransa, kendini İngiltere'den çok Polonya ile müttefik olarak hissetmiş ve Yukarı Silezya'nın bölünmeksizin tamamıyla Polonya'ya verilmesinde İngiltere'ye baskı yapmıştır. Aksi halde Almanya için büyük önem

⁹³ Guido Hitze, "Ein Fast Vergessenes Stück Geschichte – Die oberschlesische Frage im Jahre 1921", *Politische Meinung*, Nr. 397, Dezember 2002, s. 57.

⁹⁴ "Notenwechsel zwischen London und Paris", Einladung zu einer neuen Konferenz", "Die Wut der Polen", *Hannoverscher Kurier*, 17 Mayıs 1921, s. 1.

⁹⁵ Ediz, *age*, s. 288.

⁹⁶ Yavuz, *age*, s. 125.

arz eden ve Versay ile silahsızlandırılmış bir başka endüstri bölgesi olan Ruhr bölgesini işgal etmek zorunda kalacağını bildirmiştir.⁹⁷ Anadolu'daki bütün gelişmeleri olduğu gibi, Fransa'nın Kilikya'da attığı adımları 7 Haziran'da *Deutsche Allgemeine Zeitung*, Fransa'nın Yukarı Silezya politikası çerçevesinde, Kilikya'yı bir değiş tokuş aracı olarak gördüğünü belirtmiştir. İngiltere'nin ise, Türkiye ve Şark'ta bir dünya imparatorluğu kurabilmek için önemsedğini belirtmiştir. Fransa ve İngiltere arasındaki bu çıkar ilişkisini ve Almanya için hayati önem arz eden Yukarı Silezya'nın pazarlık konusu yapılmasını, diplomasi ve siyasette "*kırlı ve onursuz bir siyasi pazarlık*" anlamına gele "Öküz Pazarlığı"na⁹⁸ benzetmiştir. Bu bağlamda gazete, "*...Alman halkının Yukarı Silezya'nın bir 'öküz pazarlığı'nın bir objesi yapılmaması için bütün gücüyle direnmesini...*" telkin etmiştir. Bu bağlamda, Yukarı Silezya'da Almanya lehine sonuçlanan plebisitten doğan Alman haklarının İngiltere ve Fransa arasındaki pazarlığa kurban edilemeyeceği vurgulanmıştır.⁹⁹ 12 Haziran'da *Hannoverscher Kurier*, İngiltere ile Fransa arasındaki pazarlıklar çerçevesinde, Şark meselesi ile Yukarı Silezya meselesinin her geçen gün daha iç içe geçmiş bir meseleye dönüştüğüne vurgu yapmıştır. Yukarı Silezya ve Almanya meselelerini önceleyen Fransa'nın Almanya'ya daha fazla baskı uygulamak ve İngiltere'ye karşı koz olarak kullanmak üzere, Kilikya'daki asker sayısını 60.000'den 10.000'e düşürüp 50.000 askerini Versay Barışı uyarınca askerden arındırılmış bölge olmasına rağmen Rheinland'a konuşlandırmayı planlandığını aktarmıştır. Kilikya'dan bu askeri tahliyei yapabilmesinin de Kilikya'dan taviz vermeyen Mustafa Kemal ile görüşmelerinin neticesine bağlı olduğunu aktarmıştır.¹⁰⁰

13 Haziran'da Ankara'da başlayan görüşmelerde Fransa adına Franklin Bouillion, Ankara Hükümeti adına Mustafa Kemal Paşa, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey ve Fevzi Paşa hazır bulunmuşlardır. Mustafa Kemal Paşa, Sevr Antlaşması'nı reddeden imhası için savaşan ve Misâk-ı Milli'de ısrar ederken, F. Bouillion Sevr Antlaşmasını referans almış ve Sevr üzerinden değişikliklerle bir revizyon yapmaya çalışmıştır.¹⁰¹ Mustafa Kemal ayrıca, Osmanlı Devleti yerine yeni bir Türk devletinin kurulmuş olduğunu ve Sevr'i kafalarından çıkarmadıkları sürece Fransa ile sağlıklı ilişkilerin kurulamayacağı uyarısında

⁹⁷Bertram-Libal, agm, s. 120

⁹⁸ "Kuhhandel", https://de.wiktionary.org/wiki/Kuhhandel#cite_note-2

⁹⁹ "Das anatolische Problem", *Deutsche Allgemeine Zeitung-Abend*, 7 Haziran 1921, s. 1.

¹⁰⁰ "Der Stand der Dinge in Kleinasien", "Die Aufgaben der naechsten Konferenz", *Hannoverscher Kurier*, 12 Haziran 1921, s. 3.

¹⁰¹ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar IV*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2019, s. 44.

bulunmuştur.¹⁰² Mustafa Kemal Paşa'nın bu haklı tepkisi karşısında daha fazla diplomatik kıvraklık sergileyemez hale gelen F. Boullion Misâk-ı Millî metnini incelemek üzere görüşmelere ara verilmesini istemek zorunda kalmıştır.¹⁰³ Fransa'nın Kemalistlerle uzlaşmaya meyletmelerinde rahatsızlık duyan Alman *Deutsche Reichs-Zeitung* ise, 28 Haziran'da, Fransa'nın Türkiye'den çekilmesine karşılık İngiltere'nin de plebisitin Almanya lehine olmasına rağmen Yukarı Silezya sorununun Almanya aleyhine ve Fransa ile Polonya lehine çözülmesi karşı uyarıda bulunmuştur.¹⁰⁴ 29 Haziran'da "Porselen Antlaşması" başlıklı makalesinde *Solinger Zeitung*, Sevr Antlaşmasını Dünya Savaşı sonrasında imzalanan diğer barış antlaşmalarıyla kıyaslayarak müteakip şekilde değerlendirmiştir: "...Türkiye ile imzalanan barış antlaşması Sevr kasabasının adını taşıyor ve kırılabilirliği ve bu isme şöhret kazandırmasıyla porselen fabrikasının pahalı ürünlerini batırıyor. Dünya savaşını sonlandıran antlaşmalardan hiçbirisi Sevr Antlaşması kadar zora girmemiştir..." Batı Anadolu'nun Yunanistan'a pay edilip işgal hakkının tanınmasının İtalya'nın protestosu nedeniyle İtilaf Devletleri arasında hoşnutsuzluğa neden olduğunu anımsatan gazete, Yunan ordusunun Türkler karşısında fiziken ve psikolojik olarak çökmesine rağmen Konstantin'in Sevr Antlaşması'nın meyvelerini toplamakta ısrar ettiğini ve İtilaf Devletlerinin Türklerle arabuluculuk teklifini müteakip ifadelerle reddettiğine dikkat çekmiştir: Versay Barışı ile Sevr Barışını özdeşleştirerek Almanların Sevr'den çıkarmaları gereken dersi özetlemiştir: "...Sevr Antlaşması bize göstermektedir ki, barış antlaşmaları dokunulmaz değildir ve bu sadece Türkiye ile yapılan barış antlaşması [Sevr] için geçerli değildir".¹⁰⁵ *Rosenheimer Anzeiger*, 1 Temmuz'da "Doğu'daki, Savaş" başlıklı bu makalesinde, "Doğu" ile hem Anadolu'ya hem de Almanya'nın doğusundaki Yukarı Silezya'daki mücadeleye atıfta bulunmuştur. Anadolu'daki Fransız-İngiliz zıtlığının Almanya'nın Yukarı Silezyası'nın kaderi ile sıkı sıkıya ilişkili olduğunu belirtmiştir. Birbirleriyle zıtlık teşkil eden Yukarı Silezya ve Türk meselelerinin yeniden Almanya'nın sırtına yükleneceğinden Almanya'nın böyle bir sonuçtan korkması gerektiğine vurgu yapmıştır. İtalyan ve Rus marka silah ve cephaneye ek olarak Amerikan ve Japon silah ve cephane stoku olan Mustafa Kemal'in Müslümanlar arasında çokça taraftarı olan Bolşeviklerle iyi ilişkileri Bolşeviklerin nüfuzu altındaki "radikal" İranlılar tarafından destekleniyor olmaları ve bu güçle İngilizlerin bir tehdit kuklası olarak kullandıkları İstanbul'daki Saray Hükümeti'nin yerine geçmesi, Mustafa

¹⁰² Herbert Melzig, *Kamâl Atatürk: Untergang und Aufstieg der Türkei*, Societäts Verlag, Frankfurt am Main, 1937, S. 190.

¹⁰³ Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar IV*, age, s. 45.

¹⁰⁴ "Unsere diplomatischen Aussichten", *Deutsche Reichs-Zeitung*, 30 Haziran 1921, s. 5.

¹⁰⁵ "Der Porzellanvertrag", *Solinger Tageblatt*, 29 Haziran 1921, s. 1.

Kemal'in İngiliz kontrolündeki coğrafyada Müslümanları etkileyip ayaklandırmasına neden olacağından İngiltere Yunanistan eliyle Türk milliyetçisi Kemalistlere karşı savaşı sürdürmektedir. Yukarı Silezya ve Polonya üzerinden Sovyet muhalifi Wrangel eliyle Sovyetlere karşı tesir edemeyen Fransa'nın ise, Mustafa Kemal önderliğindeki milliyetçi unsurların savaşı kazanıp İstanbul Hükümeti'nin yerini almaları Mustafa Kemal iktidarındaki İstanbul üzerinden siyasi, askeri ve iktisadi tesirde bulunmayı hedeflediğini belirtmiştir. Bundan başka, Almanya'ya karşı rövanş ve intikam politikalarında İngilizlerin tepkilerini yatıştırmak için Şark'ta bazı tavizler verdiğini, dolayısıyla, Fransa'nın Almanya aleyhine Yukarı Silezya'da verilecek karara da daha güçlü bir şekilde etki etmeyi hedeflediğini değerlendirmiştir. Bu bakımdan Mustafa Kemal'in muhtemel iktidarı ile Fransa'nın İngilizlere ve Sovyetler'e karşı elinin güçlendiği bir Şark senaryosunun, Almanya'ya Yukarı Silezya'da daha fazla Fransız baskısına imkân vereceğinden Almanya açısından Mustafa Kemal'in zaferinin "hoşnutsuz bir durum" olacağı değerlendirilmesini yapmıştır.¹⁰⁶

Kütahya-Eskişehir'de Geri Çekilme: Yukarı Silezya ve Versay'ın Revizyonu Umudu (Temmuz-Eylül 1921)

İngiliz komuta kademesinin ihtarlarına kulak asmayan L. George'un talimatıyla Yunan ordusu güçlendirilmiştir.¹⁰⁷ 7 Temmuz'da bizzat cepheye gelen Konstantin'in komutasındaki güçlendirilmiş Yunan ordusu 10 Temmuz'da başlayan saldırıların ardından 17 Temmuz'da Afyon'u 19 Temmuz'da da Eskişehir'i işgal etmiş ve ancak burada durdurulmuştur Bu arada Türk ordusunu yeniden düzenlemek ve daha fazla kaybı önlemek adına Mustafa Kemal Paşa Türk ordusunu Sakarya'nın doğusuna kadar çekme stratejisi izlemiştir.¹⁰⁸ 7 Temmuz 1921'se ise *Rhein- und Ruhrzeitung*, Fransa'nın Sevr'in yumuşatılmış versiyonunu Türklere kabul ettirmeye çalışırken gazete, Fransa'nın Şark politikasını Yukarı Silezya politikası ile paralel yürüttüğünü belirtmiştir. Buna dayanak olarak da Briand'ın Fransa Parlamentosu Dış Politika ve Finans Senatosu'nda her iki bölgeye ilişkin açıklamalarını birlikte yapacak olmasını göstermiştir.¹⁰⁹

Şark ve Yukarı Silezya meselelerinin birbirleriyle sıkı sıkıya bağlı ve paralel yürütüldüğüne ilişkin Alman çıkarları bağlamında bir başka benzer değerlendirme de 8 Temmuz'da *Karlsruher Zeitung*'ta Dr. Hermann Reinfried'in kaleminden yayınlanmıştır: "...Maalesef Yukarı Silezya sorunu Şark politikasının

¹⁰⁶ "Krieg im Osten", *Rosenheimer Anzeiger*, 1 Temmuz 1921, s. 1.

¹⁰⁷ Ediz, *age*, s. 300, 301.

¹⁰⁸ Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar IV*, *age*, s. 98-100.

¹⁰⁹ "Die Lage im Orient", *Rhein- und Ruhrzeitung*, 7 Temmuz 1921, s. 5.

İçine sıkıştırılmıştır. Fransa, Yukarı Silezya'da uzlaşmıyorken, İngiltere Türk meselesinde sert ve ınatç...". İngiltere ve Fransa'nın bu iki meselede uzlaşabilmeleri için her birinin minimum çıkarları çerçevesinde birbirlerine taviz vermek zorunda olduklarına dikkat çeken Reinfried müteakip değerlendirmeyi yapmıştır:

"...Fransız politikası Yukarı Silezya meselesinde bir inç bile geri adım atmıyor, İngiltere ise Şark'ta, dünya pozisyonunu tehlikeye atmamak için Şark'taki hak iddialarına son vermiyor... Her ikisi de bir öküz pazarlığı yaparak üçüncü bir devletin yani Almanya veya Türkiye'nin aleyhine olacak surette planlarını uygulamaları yakın görünmektedir: "...Fransa Şark'ta ve İngiltere Yukarı Silezya'da bazı taleplerinden vazgeçerler..."

Reinfried, İngiltere'nin Yukarı Silezya'da Almanya lehine yumuşama politikasını bir "fırsatçılık" olarak nitelendirmiştir.¹¹⁰

Sakarya Meydan Muharebesi ve Yukarı Silezya

21 Temmuz'da *Kölnische Zeitung*, Venizelos dönemi Yunan kazanımlarıyla Sevr Barışını Türklere zorla imzalatırmak için yeni bir Yunan saldırısının 16 Temmuz sabah saatlerinde başladığını bildirmiş ve askeri hedefi İzmir'ten Eskişehir'e ve oradan da Konya'ya kadar uzanan demiryolu hattını ele geçirmek olan bu seferi "*Üçüncü Yunan Haçlı Seferi*" olarak nitelendirmiştir.¹¹¹ Yunan işgal kuvvetlerinin Ankara için büyük bir tehdit oluşturduğu günlerde, *Hamburger Fremdenblatt*, "*Türk Bağımsızlık Savaşı-Türk-Rus İttifakı*" başlıklı 2 Ağustos'taki haberinde B.M.M'nin Türk-Rus İttifakını onayladığını haber vermiştir.¹¹² 4 Ağustos'ta ise *Hallische Nachrichten*, ismini vermediği bir Alman diplomatın kaleminden yayınladığı değerlendirmede, İngiltere ve Fransa'nın Anadolu politikalarının Avrupa'da Yukarı Silezya politikaları ile paralel yürüdüğü değerlendirmesini yapmıştır. Yunanistan'ın son askeri harekâtlarına destek vermeyen Fransa'nın Yukarı Silezya'da baskın rol oynamak isterken, bu askeri harekâtları dolaylı ve kontrollü olarak destekleyen İngiltere'nin Yukarı Silezyası'nın İstanbul ile Bağdat arasında olduğunu, dolayısıyla iki ülke arasındaki değiş tokuşa dikkat çekmiştir.¹¹³ 30 Temmuz'da *Deutsche Demokratische Zeitung*, Yunan başarısını "...Kemalist dostu Fransa'ya karşı bir zafer..." olarak

¹¹⁰ "Die französisch-englischen Gegensätze im Orient", von Dr. Hermann Reinfried, *Karlsruher Zeitung Badischer Staatsanzeiger*, 8 Temmuz 1921, s. 1.

¹¹¹ "Der dritte griechische Kreuzzug", *Kölnische Zeitung*, 21 Temmuz 1921, s. 2.

¹¹² "Der türkische Freiheitskampf-Das russisch-türkische Bündnis", *Hamburger Fremden Blatt-Abend*, 2 Ağustos 1921, s. 1.

¹¹³ "Von einem Diplomaten-Von Angora nach Sivas-Kemals Rückzug vor den Griechen", *Hallische Nachrichten*, 4 Ağustos 1921, s. 2.

nitelendirmiştir.¹¹⁴ Bu Alman yaklaşımını destekleyen bir başka haber analizinde *Schwerter Zeitung*, 8 Ağustos'ta yapmıştır. "Yunan Saldırılarının Neticeleri" başlığıyla yaptığı analizde, Almanların Türk-Yunan savaşını yakından takip etmelerinin nedenlerinden birinin de buradaki askeri ve siyasi vaziyetin hiç de küçümsenmeyecek ölçüde Yukarı Silezya'nın kaderiyle ilintili olmasını göstermiştir: "...Elbette ki manevi olarak Dünya Harbi'ndeki Türklerin tarafını tutuyoruz. Buna rağmen şunu unutmamalıyız, Fransa Ankara'yı destekliyor. Yunan zaferi ise İngiltere'nin Fransa'ya karşı elini güçlendirecek, hem de Yukarı Silezya'ya ilişkin karar verilmesi aşamasındayken..."¹¹⁵ Aynı gün *Neckar Bote* gazetesi, bu konuda Londra basınından *Temps* gazetesinin, İngiltere'nin hedefinin Yunanistan'a Bizans İmparatorluğunu canlandırıp onu kendi himayesine almayı amaçladığını yazdığını aktarmıştır. *Neckar-Bote*'nin aktardığına göre *Temps* ayrıca, Fransa'nın Almanya'ya daha fazla baskı yapmak üzere Yüksek Komisyon'da Yukarı Silezya'da Fransız kuvvet artırımı için karar çıkarttığını anımsatmıştır. "*Temps*" müteakiben şu değerlendirmeyi yapmıştır: "...Fransa'nın arzusu üzerine Yüksek Komisyon, Yukarı Silezya'ya askeri birlik takviyesi kararını verebiliyorsa, Konstantin'in birliklerini Haliç'te konuşlandırıp konuşlandıramayacağını Y. Komisyona [biz de] sormak zorundayız..."¹¹⁶ Yukarı Silezya'da Temmuz 1921'de İngiliz-Fransız birlikleri asayişini sağladıktan sonra askeri birliklerini geri çekmişlerdir. Ağustos'ta Büyükelçileri nezdinde Yukarı Silezya'nın kaderini tayin ve sınır tespiti konusunda, İngiltere, meseleye ekonomik temelde yaklaşmış ve endüstri bölgelerinin bölünemeyeceğinin esas alınmasını talep etmiştir. Fransa ise, endüstri bölgesinin etnografik ve kültürel nedenlerle Almanya'dan koparılmasını ve hatta tamamının Polonya'ya devredilmesini savunmuştur. Birbirinin zıttı bu yaklaşımlar Yukarı Silezya meselesinin taraflar arasında çözümünü sağlamayınca, meseleyi çözmek üzere, Milletler Cemiyeti'nin Cenevre'deki Yüksek Konseyine havale etmişlerdir. Aynı günlerde Fransa ve Polonya arasında, güvenlik nedenlerine ek olarak, Fransa'nın Yukarı Silezya endüstri bölgelerindeki yatırımlara sermaye aktarımını ve bölgenin maden ve endüstrisinden gelir elde etmesini ve açıkça sömürsünü öngören bir mutabakat metni imzalanmıştır.¹¹⁷

Sevr Barışı'nın yıldönümü 10 Ağustos'ta *Jeversches Wochenblatt*, Türk-Yunan Savaşı'nda Yunan zaferlerinden İngiltere'nin duyduğu memnuniyetin yanı sıra, Anadolu'daki Müslüman direnişinin İngiltere aleyhine daha da genişlemesinden endişe duyduğu için, İngiltere'nin de Sevr'de kısmi bir revizyona ve Şark'taki savaşı daha fazla uzatmamaya meylettiğine dikkat çekmiştir. İngiltere ve Fransa

¹¹⁴ "Der griechisch-türkischeKrieg", *Deutsche Demokratische Zeitung*, 30 Temmuz 1921, s. 1, 2.

¹¹⁵ "Die Folgen des Krieges", *Schwerter Zeitung*, 8 Ağustos 1921, s. 2.

¹¹⁶ "Zur Besetzung Konstantinopels", *Neckar-Bote*, 8 Ağustos 1921, s. 3.

¹¹⁷ Bertram-Libál, agm, s. 127, 128.

arasındaki ganimet paylaşımındaki görüş ayrılığının Avrupa’da Versay’ın uygulamasına ilişkin politikalarına yansdığına işaret etmiştir:

“...İtilaf Devletlerinin kendi aralarındaki görüş ayrılıkları, Almanya sorununu çözmedeki gayretlerinde pratik bir önem arz etmesinin nedeni, İngiltere-Fransa’nın Şark politikalarındaki farklılıklara muadil bir nesne olarak Yukarı Silezya’yı Almanya’nın aleyhine olacak surette kullanmalarıdır!”¹¹⁸

Aynı gün *Karlsruher Zeitung*, Yukarı Silezya’da Fransa’nın üstün bir konum elde ettiğini ve Fransız birliklerinin Polonyalıların Almanlara karşı ayaklanmalarına göz yumduklarını aktarmıştır.¹¹⁹

Kütahya-Eskişehir savaşlarında Türk geri çekilişi ve Sakarya Savaşına hazırlık döneminde Mustafa Kemal Paşa B.M.M ‘den Başkomutanlık yetkisini almıştır. Paris Konferansı 9 Ağustos’ta tarafsızlık kararı vermiş ve 10 Ağustos’ta L. George Türklere Sevr’i kabul ettirmenin Ankara’yı ele geçirmekten, Mustafa Kemal ve ordusunu bertaraf etmekle mümkün olabileceği fikrinde ısrar etmiştir. 15 Ağustos’ta Konstantin, askerlerine Ankara’yı hedef göstermiş ve İngiliz istihbarat subaylarını da Ankara’da bir ziyafette ağırlamak üzere Ankara’ya davet etmiştir.¹²⁰ İngilizlerin Yunanistan’a silah satışını serbest bırakmasının ardından Ankara Hükümeti de İstanbul’daki Fransız Yüksek Komiseri Pelle ile iletişime geçerek Fransa’dan silah satın alınması için Kemalistlerle barış müzakerelerini yürüten ve henüz Paris’te olan F. Boullion’a iletilmiştir.¹²¹ Yunan taarruzuyla başlayan savaş 11 Eylül’de Yunan ordusunun mağlubiyeti ile sonuçlanmış ve 13 Eylül’e kadar Sakarya’nın doğusunu boşaltmışlardır. Sakarya zaferi ile Yunan ordusunun 1/3’ ü yok edilmiş, saldırı kabiliyeti kırılmış ve zafere olan inançlarını yok etmiştir.¹²² *Berliner Börsen Zeitung*, Sakarya’daki Yunan hezimetini emekli Alman komutan Franz Carl Endres’in kaleminden aktarmıştır. Sakarya meydan muharebesini Avusturya Almanlarının Napoleon’un Fransa ordusu ile 1805’teki savaşına benzetmiştir. Türk zaferini de Yunan halkında olmayan ancak Türklerin sahip oldukları azim ve kararlılıkla ilişkilendirmiştir.¹²³ 3 Ekim’de Fransız *Lyon Republicain* müstehcen ifadeler içeren bir fıkradan kesit ile Konstantin’in Almanseverliğine atıfla müteakip ifadelerle yer vermiştir: “...Konstantin’in bir hain olduğunu, bahriyelilerimizi alçakça öldürttüğünü

¹¹⁸ “Orientkrieg und Orientproblem”, *Jerversches Wochenblatt*, 10 Ağustos 1921, s. 1.

¹¹⁹ “Die Franzosenherrschaft in Oberschlessien”, *Karlsruher Zeitung*, 10 Ağustos 1921, s. 2.

¹²⁰ Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar IV*, age, s. 113.

¹²¹ Yavuz, age, s. 140, 141.

¹²² Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar IV*, age, s. 134

¹²³ “Der Zusammenbruch der griechischen Offensive”, *Berliner Börsen Zeitung*, 2 Ekim 1921, s. 3.

*biliyorduk...III. Sınıf kumarhane Yunanlısı ile melezleşmiş bu barbar Alman tabatta kaldıkça onun balkının elini sıkamayız; Bu adamın elinde pek çok Fransız kanı vardır..."*¹²⁴

Cenevre'de Yukarı Silezya, Kars ve Ankara Antlaşmaları (12/13/20 Ekim 1921)

Kilikya'dan çekilip ekonomik ve askeri bakımdan rahatlamak ve kuvvetlerini yeniden Avrupa'da konuşlandırmak isteyen Fransa ile B.M.M arasında Mart 1921 Antlaşması (Ankara İtilafnamesi)'ni tashih eden ve Misâk-ı Milli'ye uygun bir antlaşma taslağı üzerinde Mayıs 1921'de başlamış olan görüşmeler sonuç vermiş ve Ağustos 1921'de antlaşma taslağı hazır hale gelmiştir.¹²⁵ Fransa, Mart 1921 Antlaşması'nın Mustafa Kemal ve B.M.M tarafından reddinde Bolşeviklerin etkili oldukları kanaatindeydi.¹²⁶ Mayıs 1921'den itibaren Kemalistlerle yakınlaşarak Anadolu'nun Bolşevikleşmesini ve Rus nüfuzuna girmesini önlemek için bir uzlaşmaya varmaları bu defa da Kemalistleri İstanbul ve Boğazlar noktasında Rus güvenlik sistemi içinde tutmak isteyen Bolşevikleri telaşlandırmıştır.¹²⁷ Cenevre'de Yukarı Silezya hakem toplantısı ve Anadolu'da Ankara Antlaşmasından birkaç gün önce Bolşeviklerin ısrarı ile B. M. M; Sovyet Rusya, Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan ile 13 Ekim'de Kars antlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşma, Mart 1921 Moskova Antlaşması'nı teyit ve tasdik etmiştir. Taraflar, B.M.M'nin kabul etmediği 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması'nı eşit haklara dayanmayan bir antlaşma olarak reddetmişlerdir.¹²⁸

İngiltere, Fransa'yı Yukarı Silezya'nın bölünmesi ve bir kısmının Almanya'ya bırakılmasında ikna etmek için bölgedeki kömür rezervinin 50 yıllık bir kapasiteye sahip olduğunu öne sürmüştür. Bundan ikna olmayan ve Almanya'nın hem siyasi hem de ekonomik varlığından rahatsızlık duyan Fransa ise, Ağustos 1921'de Polonya ile Yukarı Silezya dâhil endüstri bölgelerinin işletimi üzerine bir ticaret antlaşması imzalamıştır.¹²⁹ İngiltere son çare olarak meselenin Milletler Cemiyeti'nde çözümlenmesi için Fransa'yı ikna etmiş ve taraflar, çıkacak kararın tartışmasız kabul edilmesi hususunda mutabakata varmışlardır. Cenevre'deki Milletler Cemiyeti Hakem Heyeti 12 Ekim'de Yukarı Silezya'nın yüzde 45'lik nüfusuna ve kömür yataklarının yüzde 75'ine sahip

¹²⁴ Akyüz, *age*, s. 279, 280.

¹²⁵ Yavuz, *age*, 136-138.

¹²⁶ Akyüz, *age*, s. 205

¹²⁷ Howard, *age*, s. 342

¹²⁸ *Ardahan'ın Anavatanı Katılışının 90. Yılı Vesilesiyle Moskova ve Kars Antlaşmaları*, Yay. Haz. H. Aytuğ Tokur, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2015, s. 148, 149.

¹²⁹ Bertram-Libál, *agm*, s. 125.

1/3'lük toprağının Polonya'ya bırakan tavsiye kararını vermiştir.¹³⁰ Bu karar 15 Ekim'de *Annener Zeitung* 1919 Versay Barış'ından sonra "*Almanya'ya Yeni bir Tecavüz*" olarak nitelendirmiştir.¹³¹ Bu tavsiye kararının İtilaf Devletleri yüksek komisyonunda onaylanmasından üç gün önce *Dorstener Volkszeitung*, "Şark ve Yukarı Silezya: İngiltere, Fransa ve Yeni Şark Uzlaşısı" başlıklı haber analizinde, Cenevre'deki Hakem Heyeti kararıyla Fransız diplomasisinin yeni bir zafer kazanmış olduğunu değerlendirmiştir. Yukarı Silezya hakkında Almanya ve bu bölgede Almanya'nın daha fazla ezilmesini istemeyen İngiltere aleyhinde karar çıkmasında, İngiltere'nin hamiliğini yaptığı Yunanistan'ın Eskişehir'den püskürtüldükten sonra Sakarya'da da ağır bir yenilgiye uğramış olmasıyla İngiltere'nin Avrupa meselelerinde Fransa ve İtalya'ya karşı elini zayıflatmasıyla da yakından ilgili olduğunu belirtmiştir. Çünkü Fransa, İngiltere'yi Anadolu'da sınırlamaya çalışırken İtalya da Doğu Akdeniz'de Yunanistan eliyle bir İngiliz tekeli üstünlüğü istemiyordu. Fransızların bu dönemde iyi ilişkiler kurdukları Kemalistlerin, Yunanlılar eliyle Anadolu'da üstünlük kurmaya çalışan İngiltere'nin desteklediği "Almansever" Konstatin'in komutasındaki Yunanlıları yenmesini İngilizlerin şark politikasına indirilmiş ağır bir darbe olarak değerlendirmiştir. Hatta Şark'taki İngiliz tekelinin üstünlüğünü de sarsabilecek bu Yunan yenilgilerinin Fransa'nın Avrupa meselelerinde İngiltere'ye karşı elde ettiği bir koz olduğunu ve Yukarı Silezya'nın Almanya aleyhine ve Fransa-Polonya lehine olacak şekilde bölünmesi kararında Fransa'nın bu kozunu, Anadolu'da eli zayıflayan İngiltere'ye karşı kullanmasının Cenevre'deki Hakem Heyeti kararında açıkça görüldüğünü vurgulamıştır.¹³² Bu haber analizin bitişiğinde yer alan haberde, Yukarı Silezya meselesinde Almanya'nın ekonomik varlığını sürdürmesi hususunda Fransa'ya baskı yapan "*İngiltere'nin Yukarı Silezya'nın Parçalanmasını Fransa ile tam bir uzlaşısı ile onayladığı...*" haberi teyit edilmiştir.¹³³

Ankara İtilafnamesi'nden iki gün sonra, *Münstericher Anzeiger*, Yukarı Silezya'nın İtilaf Devletleri tarafından Almanya ile Polonya arasında pay edildiğini ve bu endüstri bölgesinin yüzde 48'inin 973 binlik nüfusuyla Polonya'ya pay edildiğini aktarmıştır. Böylelikle, Almanya'ya nazaran Fransa destekli Polonyalıların yüzde 82 oranında kömür teşviki, yüzde 51 kömür imalatı, yüzde 65 eritilebilir demir üretimi, yüzde 70 demir üretimi hakkını ve

¹³⁰ Hitze, agm, s. 60.

¹³¹ "Die neue Vergewaltigung Deutschlands", *Annener Zeitung*, 15 Ekim 1921, s. 1.

¹³² "Orient und Oberschlesien-England, Frankreich und ein neues Orient-Kompromiss", *Dorstener Volkszeitung*, 17 Ekim 1921, s. 1.

¹³³ "England stimmt der Zerreißung Oberschlesiens zu", *Dorstener Volkszeitung*, 17 Ekim 1921, s. 1.

çinko madenlerinin tamamını elde ettiğini aktarmıştır. Gazeteye göre, Polonya ile birlikte İngiltere ve Fransa'nın çizdikleri bu sınırlar, bunların büyük finans gruplarının kendilerine önerdikleri haritalardan ibaret olduğunu iddia etmiştir. Cenevre'de alınan bu kararların bir "şeytani çözüm" olup Versay Barışı ile çeliştiğini ve Yukarı Silezyalıların iradesini hiçe saymış bir "*şeytani eser*" olduğunu vurgulamıştır.¹³⁴ 22 Ekim 1921'de, Türk zaferini, Alman-Fransız çekişmesi ve Anadolu'daki Alman menfaatleri çerçevesinde değerlendirmiştir. Alman kamuoyunun eski müttefiklik duygularıyla, Türk zaferine sempati göstermelerinin anlaşılabilir olduğunu belirtmiş ve Alman düşmanı Fransa'nın Türkiye ile dostane ve Yunanistan ile mesafeli ilişkilerini hatırlatmıştır: "...Fransa, Kemalistlerle yakın bir dostane ilişkidedir ve Yunanlılar Fransa'nın bu politikasına keskin bir karşıtlık içindedir..." Almanya'nın Türklerle I. Dünya Savaşı'nda ittifak yapmış olmasına pişmanlığı gösteren bir ifadeyle gazete;

"...Maalesef ki, bizim I. Dünya Savaşı'nda oynadığımız rol gibi, şimdilerde Fransa, Türklerin ve Anadolu'nun kurtarıcısı ve hamisi rolüne soyunmuştur... Kemal'in oynadığı rolü oynamak için bir nedenimiz yoktur. Barışın tesisinden sonra Yunan davranışları [Türkler'e] olan davranışlarımızı belirleyecektir...Yunanistan'dan edineceğimiz siyasi-iktisadi kazanım, Kemal'den edineceğimizden daha fazladır..."

değerlendirmesinde bulunmuştur. Fransız vesayetinde bir dönüşüm geçirecek olan Türk tarzının Almanlar açısından kabul edilemez olduğunu belirten gazete, Anadolu'daki Yunan ilerleyişinin kültürel bakımdan büyük bir kazanım olduğu değerlendirmesini yapmıştır. Yunanistan'ın Anadolu'nun "*eski çiçeklerini*" yeniden açtırabileceğini dolayısıyla ekonomik bakımdan refah sağlayıp Almanların da bundan istifade edebilmelerine ilişkin bir temenni ortaya koymuştur.¹³⁵ Kamuoyunun artan bu baskısıyla Fransa, Kilikya'da Türk milliyetçilerine karşı aldığı yenilgiden sonra, Franklin-Bouillon'u Ankara ile temaslar için görevlendirmiştir. İngiliz çıkarlarını temsil eden İstanbul'daki Damat Ferit ve ekibi yerine Ankara ile kurduğu temaslar sonucunda, Ankara Hükümeti ile Fransa arasında 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalanmıştır.¹³⁶ Anadolu'da Fransa'nın Kilikya'dan çekilmeyi kabul ettiği Ankara Antlaşmasının imzalandığı gün, Paris'te İtilaf Devletleri Yüksek Komisyonu, Milletler Cemiyeti Hakem Heyeti'nin tavsiye kararını

¹³⁴ "Der Genfer Gewaltakt-Zur politischen Lage", *Münsterischer Anzeiger*, 22 Ekim 1921, s. 1.

¹³⁵ "Der griechische Feldzug", *Obligser Anzeiger*, 22 Ekim 1921, s. 5.

¹³⁶ Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e 1921-1923*, Bilgi Yayınevi, 4. Basım, Ankara 2021, s. 213.

onaylamıştır.¹³⁷ Böylelikle Fransa ve Polonya İngiltere ve Almanya'ya nazaran beklentilerine daha yakın bir sonuç alabilmişlerdir.¹³⁸

Barış Konferansı Yüksek Konseyi, Alman sanayisinin can damarı olan ve Fransa'nın özel bir hassasiyet gösterdiği Yukarı Silezya topraklarının yüzde 30'unu, nüfusunun da yüzde 43'ünü Polonya'ya devreden bir bölünmeyi onaylamıştır. Bu bölünme Alman kamuoyunda, “*galip Fransa'nın adaleti*” olarak öfkeyle karşılanmıştır.¹³⁹ Ertesi gün *der Landbote* gazetesi, Yukarı Silezya'daki toprak, maden, sanayi ve nüfus kaybını 1919 Versay Barış'ından sonra Alman halkına yapılmış yeni bir tecavüz olarak nitelendirmiştir.¹⁴⁰

Sevr'in Revizyonu'nun Alman-İngiliz Ve Fransız Kamuoyundaki Yankıları Ve Yukarı Silezya

29 Ekim 1921'de ise *Deutsche Allgemeine Zeitung* “Ankara ve Fransa” başlıklı makalesinde Ankara yakınlarında Helen orduları ile Türk ordusu arasında cereyan eden muharebeleri 1402 Ankara Savaşına benzetmiş ve “II. Ankara Savaşı” olarak betimlemiştir. Helen ordusunun bu yenilgisiyle Yunan Hükümetinin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde büyük bir saygınlık kaybına uğradığına dikkat çekmiştir. Bunun hemen ardından, Fransa'nın İngiltere'yi de rahatsız edecek surette, Anadolu'ya geçip Ankara Antlaşmasını imzaladığını hatırlatmıştır. Fransa'nın bu diplomatik adımlarını Almanya'nın çıkarları açısından da ele alan gazete, Fransa'nın bu suretle savaş sonrasında müttefiklerine nazaran Şark ganimetinden en büyük ganimeti koparan İngiltere'yi frenlemiş olduğunu, İngiltere'nin gözüne sokarcasına Fransa'nın Şark'taki çıkarlarını hatırlatmak için Türkiye ile Ankara Antlaşmasını imzaladığını vurgulamıştır. Öte yandan, Almanya'ya imzalatılmış olan Versay Antlaşmasında Polonya ile plebisiti öngörmüş olan Yukarı Silezya meselesinin İngiltere ve Fransa arasında da bir anlaşmazlık konusu olduğu ve Fransa'nın Almanya'nın aleyhine bir şekilde Yukarı Silezya meselesini de İngiltere'ye karşı bir baskı aracı olarak kullanma fırsatını yakalamış olduğuna işaret etmiştir. Fransa'nın bu diplomatik adımla Sevr'i revize etme çabasını gazete, Türklere karşı çok fazla kurban vermiş olmasına rağmen, Fransa'nın müstakil bir politika izleyebileceğini ispatlamak üzere Kilikya'dan çekilirken Yukarı Silezya'da bütün

¹³⁷Arnulf Scriba, “Die Teilung Oberschlesiens”, *Weimarer Republik-Aussenpolitik*, <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/weimarer-republik/aussenpolitik/teilung-oberschlesiens-1921> (Erişim Tarihi: 06 Temmuz 2025)

¹³⁸ Hitze, agm, s. 66.

¹³⁹ Gerwarth, *age*, s. 217.

¹⁴⁰ “Gegen die Zerstückelung Oberschlesiens”, *Der Landbote*, 21 Ekim 1921, s. 1.

iradesini ortaya koymuş olduğunu belirtmiştir. Türk-Fransız ilişkilerinin derin anlamının da Fransa'nın bu politikalarında yattığını belirtmiştir.¹⁴¹

1 Kasım 1921'de DAZ, "Fransa'ya Türk İmtiyazları" başlıklı haberinde, Ankara antlaşmasından kısa süre sonra Ankara Hükümeti Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal (Tengirşek) Bey'in Fransa Dışişleri Bakanı Franklin Bouilliona'a yazdığı mektubu yayınlamıştır. Bu mektubunda Y. Kemal Bey, her iki ülkenin maddi çıkarlarını teşvik etmeyi arzu ettiğini belirtmiş ve bu meyanda B.M.M'nin Fransa ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini ve B. M. M'nin, Hurşit vadisinde bulunan demir, krom ve gümüş Ocaklarının işletme imtiyazının Türk yasaları çerçevesinde, Türk sermayesinin de yüzde 50'ye kadarki katılımıyla 99 yılına bir Fransız sermaye grubuna beş yıl içinde devretmeye hazır olduğunu bildirmiştir.¹⁴² 13 maddelik Ankara Antlaşması ile Kilikya dâhil güney bölgesi Sevr'in Üçlü Sözleşmesinde yer alan tavizler verilmeksizin özgürleştirilmiştir. Ayrıca Fransa, verimli toprakları Türklere geri vermekle kalmamış bu antlaşma ile Sevr'in Üçlü Sözleşmesi'nde yer alan Hristiyanların hamiliği hakkından da vazgeçmiştir. Ayrıca Bağdat Demiryollarının Türklere açık bırakılmasına ilişkin madde ile Musul'a tesir etmelerine açık hale getirilmesini Lord Curzon, Fransızların, İngilizlerin menfaatlerine karşı düşmanca, en fazla itiraz edilmesi gereken bir hareketi olarak değerlendirmiştir.¹⁴³

Türkiye bu bölgedeki askerlerini Yunan işgaline karşı batı cephesine aktarma imkânı bulmuştur. Fransa açısından ise, yaklaşık 70.000 askerin mali yükünden kurtulan Fransız kamuoyunda büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır.¹⁴⁴ 2 Kasım'da *Bergedorfer Zeitung*, Ankara İtilafnamesi ile Sevr Antlaşması'nın paramparça edişini Sevr'in revize edilmesinin ötesinde görmüş ve bu gelişmeyi "Kemal Paşa'nın Ustalık Politikası" başlığıyla vermiştir: "...Ankara'daki Hükümetin, Fransa ile imzaladığı antlaşma, Sevr Antlaşmasının revizyonunda bir başlangıç anlamına gelmektedir. Çünkü Türkiye'nin lehine olacak şekilde Türkiye'nin sınırları değişmiştir..." Fransızların Ankara İtilafnamesi'ni imzalamalarının Almanlar'da, "benizleri solduran bir kıskançlık" oluşturduğunu itiraf etmiştir. Almanlarla birlikte Dünya Harbinde yere serilmiş olan Türklerin itiraz edip mücadele etmeleriyle, bağımsızlık yolunda vaziyetleri her geçen gün düzelirken, Almanların boyun eğip tevazuuyla hareket etmelerinin Almanları köleliğin eşğine getirmiş olduğu değerlendirmesini yapmış ve Mustafa Kemal'e umut bağlamıştır: "...Belki de

¹⁴¹ "Angora und Frankreich", *Deutsche Allgemeine Zeitung-Morgen*, 29 Ekim 1921, s. 1.

¹⁴² "Türkische Konzessionen an Frankreich", *Deutsche Allgemeine Zeitung-Morgen*, 1. November 1921, s. 2.

¹⁴³ Şimşir, *age*, s. 214, 215.

¹⁴⁴ Dağıstan, *agm*, s. 520.

Mustafa Kemal'in devlet adamlığı politikası İngiltere'nin Şark politikasına da öyle bir ayar verir ki, buna mukabil İngiliz politikası da Fransa'ya karşı değişerek belirgin bir şekil alır.”¹⁴⁵ İngiltere Ankara İtilafnamesi'ni “onursuz bir hareket, dehşet verici bir anlaşma” olarak nitelendirmiştir.¹⁴⁶ 5 Kasım'da *Vorwärts* gazetesi, İngiltere'nin Fransa'ya bir protesto notu verecek kadar Fransa'nın Türkiye ile Ankara antlaşmasını imzalamış olmasından duyduğu rahatsızlığı “İngiltere Ankara Antlaşmasına Karşı” başlığıyla aktarmıştır. Bu protesto notunda İngiltere, Sevr Barış'ını kastederek, Fransa ile uzlaşarak Türkiye'ye imzalatıkları antlaşmaya rağmen İngiltere tarafından 'fethedilmiş' ve sonrasında Fransa'ya pay edilmiş bölgelere ilişkin olarak Fransa'yı resmîyette yeniden elde etme hakkına sahip olmayan bir hükümete [Ankara Hükümeti'ne] taahhütler vermiş olmakla ve Mustafa Kemal ile bir antlaşma yapmakla suçlamıştır. İngiltere'nin Fransa'nın Kilikya'daki askerlerini rahatlatmak istemesini anlamakla birlikte General Gourand'ın bunu Kemalist bir generalle pazarlık yapmaksızın daha iyi sağlama imkânı olduğu iddiasında bulunmuş ve Fransa ile Türkiye arasında imzalanan bu antlaşmanın İngiltere tarafından tanınmasının İngiltere'nin bağımsızlığı için bir tehdit olduğuna vurgu yapılmıştır.¹⁴⁷ *Stuttgarter neues Tagblatt*, 28 Kasım'da Ankara Antlaşmasının onaylanmak üzere Fransa Parlamentosuna geldiğini haber verirken,¹⁴⁸ Fransa'nın Yukarı Silezya'daki Almanlara ait en modern kimya endüstri merkezlerini, Benz ve Krupp fabrikalarını zorla ele geçirdiğini haber vermiştir.¹⁴⁹

Sonuç

Avrupa'nın Büyük Güçleri'nin bölgesel ve küresel hâkimiyet emelleri ve savaş sonrasında müttefiklerin ganimeti paylaşımlarındaki anlaşmazlık nedeniyle yeni bir mücadeleye sahne olmuştur. Avrupa özelinde ezeli düşmanı Almanya'yı yaşayamayacak şekilde ezerek üstün güç olmak isteyen Fransa, İngiltere'nin Sykes Picot'taki paylaşımına aykırı işgalleri ve hatta bu bölgelerdeki nüfuzunu arttırmak için Saray Hükümeti ile 12 Eylül 1919'da gizli bir antlaşma yapması Fransa'da bir uyanışa ve İngiltere'ye karşı onarılmaz bir güvensizliğe neden olmuştur. Fransa, ikincil öncelikte gördüğü Kilikya, Suriye ve Mezopotamya'da İngiltere'nin Musul ve Kilikya'da Sykes Picot'a aykırı işgallerinden büyük bir rahatsızlık duymuştur. Musul'u İngiltere'ye terk etmek suretiyle Sykes Picot'u

¹⁴⁵ “Kemal Paschas Meisterpolitik”, *Bergedorfer Zeitung*, 2 Kasım 1921, s. 1.

¹⁴⁶ Dağıstan, agm, s. 520.

¹⁴⁷ “England gegen das Angora Abkommen”, *Vorwärts*, 5. November 1921, s. 2

¹⁴⁸ “Das Angora-Abkommen im Französischen Parlament.”, *Stuttgarter neues Tagblatt*, 28 Kasım 1921, s. 1.

¹⁴⁹ “Frankreichs Ziel.”, *Stuttgarter rneues Tagblatt*, 28 Kasım 1921, s. 1.

revize eden Eylül 1919'daki Levant Antlaşması ile Kilikya ve Suriye'de tek başına nüfuz hakkını elde etmişse de, Mustafa Kemal Paşa'nın telkinleriyle başlamış olan Kilikya'daki direnişin günden güne artması, Kemalistlerin Sovyetlerle yakınlaşmaları, askeri, siyasi ve maddi dayanışma, Türk-İslam dünyasında geleneksel nüfuzunu yeniden tesis etmek isteyen Fransa için bir tehdit olarak algılanmıştır. Fransız kamuoyunun, İngilizlere duydukları öfkenin de tesiriyle Şark meselesini bir İngiliz meselesi olarak değerlendirip Fransa'nın Kemalist Türklerle uzlaşma sağlamasını, Kilikya'daki işgalin sonlandırıp geleneksel Türk-Fransız dostluğuna dönmeye teşvik etmelerine, Fransız resmi çevrelerinden 1921 Londra Konferansına kadar hatırı sayılır bir karşılık gelmemiştir. Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Millî Mücadeleciler, Fransız heyetlerinin 1919'daki ateşkes görüşmelerinde Erzurum ve Sivas kongrelerinin Türk ulusal bağımsızlığını ilke edinmiş kararlarını ve 1920 itibarıyla de aynı çerçevedeki Misâk-ı Millî kararlarını esas almışlardır. Bu çerçevede Kilikya davasından asla taviz vermemişlerdir. Fransızlar, Almanlara teslim etmedikleri Verdun ile özdeşleştirdikleri Antep'i Türklere iade etmek zorunda kalmışlardır. Almanlar ise, Fransızların Versay Barışı'ndan taviz vermeyen ikinci politikasına duydukları öfkeyle, Fransa'nın başkenti Paris yakınlarındaki Sevr Porselen Fabrikası'nda imzalanması nedeniyle Sevr Barış Antlaşması'nı ironik bir yaklaşımla, bu porselen fabrikasının kırılğan ve kullanışsız bir mamulü "Sevr Barış Porseleni" olarak nitelendirmişlerdir. 23 Nisan 1920'de Ankara'da kurulan B. M. M'nin 16 Mart 1920'den itibaren İstanbul Saray Hükümeti'nin imzaladığı tüm antlaşmaları ve dolayısıyla henüz taslak halindeyken Sevr Barış Antlaşması'nı yok hükmünde sayması, Alman kamuoyunun antlaşmada adı geçen Şark haklarının düşünce ve beklentilerinin sorulmadan hazırlanmasını gerekçe gösterip "uygulanamaz" bir antlaşma olarak nitelendirmeleri ve Fransız kamuoyunun ise Sevr Barışı'nı İngiliz çıkarlarına hizmet edip Fransız geleneksel çıkarlarına aykırı bir araç olarak nitelendirmeleri, Anadolu'da olduğu kadar Avrupa'da da henüz imzalanmadan önce Sevr Barışı karşıtı bir tutum oluştuğunu göstermektedir. Ermenilerin Gümrü antlaşması ile Sevr Barışı'ndaki haksız taleplerinden vazgeçmek zorunda kalmaları hem Alman hem de Fransız kamuoyunda, "Sevr Barış Porseleni" nde ilk çatlak ve Kilikya'daki Fransızların Ermeni nüfuzuna da bir darbe olarak tezahür etmiştir. Aynı günlerde, Alman hanedanının damadı Konstantin'in yeniden kraliyet tahtına oturması, Fransızların tutarlı Alman düşmanlığı doğrultusunda Sevr Barışı'nda Yunanistan'a vaat edilen Anadolu topraklarının İtilafçı Yunanistan için geçerli olup "Almansever" Yunanistan için geçerli olmadığını beyan etmesi ve desteğini kesmesi, Fransa'nın Alman politikasının dış politikada en öncelikli konu olduğunu göstermiştir. İngiltere Yunan işgallerini desteklemeyi sürdürerek Yunanlılar marifetiyle İstanbul'daki saray hükümeti ile de iş birliği halinde Şark'ın üstün egemen gücü olmayı amaçlamıştır. Versay Barışından sonra

Türkler gibi bir milli mücadele yürütmemiş olan Almanlar ise, “damatları” Konstantin tahta çıkıncaya kadar Türkkeri, eski müttefiklik dayanışma duygularıyla desteklemişlerdir. Türklerin başarılarından Versay Barışı’nda Almanya lehine revizyon yapılmasını ümit etmişlerdir. Aralık 1920’de Konstantin’in tahta çıkışı ile birlikte, eski müttefiklik ve dayanışma duygularını bir kenara bırakıp Anadolu’da “Almansever” Yunan zaferlerinden ve hâkimiyetinden Anadolu’daki Alman ekonomik menfaatlerine yararlar öngörmüşlerdir.

Şubat-Mart 1921 Londra Konferansı’nın düzenlenmesinde, Ocak 1921 itibarıyla Batı Anadolu’daki Türk zaferleri kadar, bu aylarda gerçekleşecek olan Moskova konferansını sabote etmek ve Türklerle Bolşeviklerin daha fazla yakınlaşmalarını ve Anadolu’nun Bolşevik nüfuzuna girmesini önlemek de vardır. Bu gelişmeler, bilhassa Fransa ve İtalya’nın Kemalist Türklerle uzlaşmalarında itici faktörler olmuştur. Mart 1921’de Fransızlar da dâhil olmak üzere İtalyan ve İngilizlerle B. Sami Bey’in imzalamış olduğu antlaşmaların onaylanmayışı Kemalist Türklerin Misâk-ı Milli ve tam bağımsızlıktaki kararlılıklarını göstermektedir. Öyle ki, sadece 16 Mart’ta Sevr Antlaşmasını reddeden ve Misâk-ı Milli’yi resmen tanıyan Sovyetlerle imzalanmış olan Moskova Antlaşması B. M. M’den onay görmüştür. 1921 Londra Konferansı Türkler için bu öneme sahipken, Almanlar için de 20 Mart’ta yapılması Versay Barışı ile kararlaştırılmış Yukarı Silezya’daki plebisite ilişkin İtilaf Devletlerinin görüşmeleri bakımından önem arz etmektedir. Almanya ile İngiltere’nin savaş sonrası ortak menfaatleri bir yandan Konstantin’in Anadolu seferlerinden ekonomik beklentilerinde kesişirken diğer yandan Fransa’nın Avrupa’da üstün güç olup İngiltere için bir tehdit unsuru olmasını önlemek için Almanya’yı yaşatmak istemesiyle de Yukarı Silezya’da kesişmiştir. Fransa ise, rövanşist bir yaklaşımla Versay Barışı’ndan taviz vermemiş, birincil meselesi olan Avrupa hâkimiyetini güvence altına almak için Yukarı Silezya meselesinde Polonya’yı desteklemiştir. Diğer yandan Fransa, Kilikya’da Kemalistlerle uzlaşıp askeri güçlerini Almanya ile olan ihtilafı bölgelere aktarmayı amaçlamışken ve 20 Mart 1921’deki Yukarı Silezya plebisitinin sonuçları Almanya lehine olmasına rağmen Yukarı Silezya’nın Almanlara ait zenginliklerini sömürebilmek için Hakem Heyeti kararını beklemeden Polonya ile bir ticaret antlaşması dahi imzalayarak hem Almanya hem de İngiltere üzerinde diplomatik baskı oluşturmıştır. İngiltere’nin Şark’taki menfaatlerindeki hassasiyetlerinin bilinciyle Kilikya ile Yukarı Silezya meselelerini İngiltere’ye karşı bir pazarlık aracı olarak kullanmıştır. Yukarı Silezya’daki süreç, Kemalistlerin Yunanlılara karşı askeri mücadeleleri ve Türk-Fransız barış görüşmeleri eş zamanlı ilerlemiştir. Cenevre’deki Hakem Heyetinin Yukarı Silezya’nın sınırlarını Fransa-Polonya lehine belirlediği günlerde Fransızların Kilikya’da uzlaşma ve Türkleri etki altına alma çalışmalarından rahatsız olan Sovyetler, Türklerle yeni bir antlaşma için

ısrarcı olmuşlar ve Türklerle Sovyetler arasında 13 Ekim'de Kars Antlaşması imzalanmıştır. Fransa'nın Kilikya'dan çekilmeyi kabul ettiği 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması ile aynı günde İtilaf Devletleri Yüksek Komisyonu, Yukarı Silezya'nın en zengin madenlerinin ve Alman endüstri bölgelerinin Polonya'ya verilmesi kararını onaylamıştır. Kilikya'da ekonomik menfaatlerini de korumak suretiyle Kemalistlerle uzlaşan Fransa, Yukarı Silezya'da da kendi siyasi ekonomik menfaatleri doğrultusunda eş zamanlı kararlarla İngiltere ve Almanya'ya karşı rövanşist iki ayrı zafer kazanmıştır. Ancak Almanlara 1916'da teslim etmemek için binlerce kurban vermiş olan Fransızlar, Anadolu'da "Kilikya'nın Verdun"u Antep'i Türklere iade etmek zorunda kalmışlardır. Türkler ise, "1921-II. Ankara Savaşı"ndaki zafer ve Misâk-ı Milli ile Kilikya'dan taviz vermeyerek bütün İtilafçı bloğa ve İngiltere'nin desteklediği Yunan emperyalizmine karşı en büyük zaferi kazanmıştır. Kilikya özelinde Ankara Antlaşması ile Türklere dayatılmış "Sevr Barış Porseleni" kırılırken, Almanlar, Yukarı Silezya'daki en kıymetli ekonomik kaynaklarını kaybederek 1919 Versay Barış tecavüzünden sonra Alman tabiri ile Fransa'nın ikinci bir Versay tecavüzüne uğramışlardır.

Anadolu'da İtilaf Devletleri'ne karşı kazanılmış olan Türk askerî ve siyasi zaferleri, Anadolu'nun ve komşu coğrafyasının kaderlerinin şekillenmesinde etkili oldukları kadar, Kilikya ve Yukarı Silezya meselelerinde de görüldüğü üzere, Avrupa'nın jeopolitik ve ekonomik şekillenmesini etkilemiştir.

Kaynaklar

Kitap ve Makaleler

- (2015) *Ardahan'ın Anavatana Katılışının 90. Yılı Vesilesiyle Moskova ve Kars Anlaşmaları*, Yay. Haz. Aytuğ H. TOKUR, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- AKŞİN Sina (2017) *İç Savaş ve Sevr'de Ölüm: İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele-III*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, IV. Basım, İstanbul.
- AKINCI Turan (2020) *İşgal-İstanbul'da Yabancı Güçler (1918-1923)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2020.
- AKYÜZ Yahya (2023) *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- ARI Tayyar (2014) *Geçmişten Günümüze Orta Doğu*, Dora Yayınları, 6. Baskı, Bursa.
- BARR James (2020) *Kırmızı Çizgi: Paylaşılmayan Toprakların Yakın Tarihi*, Çev. Ekin Can GÖKSOY, 2. Baskı, İstanbul.

- BERTRAM-LİBAL Gisela (1972) Die britische Politik in der Oberschlesienfrage 1919-1922, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 20. Jahrgang, 2. Heft, München, s. 105-132.
- DAĞISTAN Adil (1992) *Türk-Fransız İlişkileri*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.
- (2002) Milli Mücadele’de Türk-Fransız İlişkileri (1918-1921), *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- DALLİNGER Gernot - GOLZ Hans Georg (Hrsg.) (2005) *Weltgeschichte der Neuzeit-Vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Bundeszentrale für politische Bildung, Schriftenreihe Band 486, Bonn.
- EDİZ Bige (1994) *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri-Fransız Belgeleri Açısından 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ERDEN Ömer (2015) Türk-Ermeni İlişkileri Sürecinde Gümrü Müzakereleri (26 Kasım-2 Aralık 1920), *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, s. 93-115.
- GRAİNGER John D (2015) *Suriye İçin Savaş 1918-1920*, Çev. Özer BOSTANOĞLU, Tarih & Kuram Yayınları, İstanbul.
- GERWARTH Robert (2016) *Mağluplar: Birinci Dünya Savaşı Neden Bitmedi? 1917-1923*, Doğan Kitap, Çev. Yüksel TAŞKIN, İstanbul.
- GOLOĞLU Mahmut (2011) *Milli Mücadele Tarihi-1: Erzurum Kongresi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- GÜVEN Cemal (2012) *Milli Mücadele’de Mustafa Kemal Paşa’nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri (Asker, Siyasi Temsilci ve Gazeteciler)*, Eğitim Yayınevi, Konya.
- HATİPOĞLU Süleyman (2001) *Türk-Fransız Mücadelesi (Orta Toros Geçitleri, 1915-1921)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- HİTZE Guido (2002) Ein Fast Vergessenes Stück Geschichte – Die oberschlesische Frage im Jahre 1921, *Politische Meinung*, Nr. 397, Dezember.
- HOWARD Harry N. (2018) Türkiye’nin Taksimi, Bir Diplomasi Tarihi (1913-1923), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ Çağdaş Cansın (2018) *Birinci Dünya Savaşı Sonunda İmzalanan İki Barış Antlaşması Sevr ve Versay*, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- LUKACS Geza (1922) *Fort mit den Friedensverträgen (von Versailles, Trianon, Neuilly, St. Germain, Sevres)*, Verlag Hans Robert Engelmann, Berlin.

- MELZİG Herbert (1937) *Kamâl Atatürk: Untergang und Aufstieg der Türkei*, Sociatäts Verlag, Frankfurt am Main.
- PERİNÇEK Mehmet (2005) *Atatürk'ün Sovyetler'le Görüşmeleri-Sovyet Arşiv Belgeleriyle*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- SCHULZ Matthias (2000) Vom Antagonismus zur Partnerschaft: Stationen und Entwicklung der deutsch-französischen Beziehungen seit der französischen Revolution, *Die deutsch-französischen Beziehungen Rückblick und aktueller Stand*, Universitaet Rostock Institut für Politik- und Verwaltungswissenschaften, Yves BIZEUL - Matthias SCHULZ, Rostock, s. 1-37.
- SEYFELİ Erol (1996) Milli Mücadele'nin İlk Kurşun'unun Hatay'da Atılması ve Mustafa Kemal Paşa, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 35, Ankara, s. 397-405.
- SSCB Bilimler Akademisi (2004) *Sovyetlerin Gözünden Türkiye Tarihi (1908-1967)*, Çev. Mahir Ulaş YEŞİL, Yar Yayınları, İstanbul.
- SÜMER Faruk (1963) Çukur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fethinden XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 1-98.
- ŞIVGIN Hale (2017) "Osmanlı-Fransız İlişkileri", *Geçmişten Günümüze Türk-Fransız İlişkileri*, Ed. Haydar ÇAKMAK, Efil Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 2017, s.3-58.
- TANSEL Selahattin (2019) *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar 1*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- (2019) *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar IV*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- TURAN Mustafa (2005) *Milli Mücadele'de Siyasi Çözüm Arayışları (30 Ekim 1918-24 Temmuz 1923)*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- (2018) *Yunan Mezalimi: İzmir Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923*, Atatürk Araştırma Merkezi, 4. Baskı, Ankara.
- TURAN Şerafettin (1991) *Türk Devrim Tarihi, 1. Kitap: İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe*, Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Ankara.
- YAVUZ Bige (1994) *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri-Fransız Belgeleri Açısından 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Sürelı Yayınlar (Zeitungsportal des Preuřischen Kulturbesitzes)

Aachaner Anzeiger

Annener Zeitung

Badische Presse

Badischer Beobachter

Bensberger Volkszeitung

Bergedorfer Zeitung

Berliner Börsen Zeitung

Berliner Tagblatt und Handelszeitung-Morgen

Der Landbote

Der Turm

Deutsche Allgemeine Zeitung-Abend

Deutsche Allgemeine Zeitung-Morgen

Deutsche Allgemenie Zeitung-Morgen

Deutsche Demokratische Zeitung

Deutsche Reichsanzeiger und Preussischer Staatsanzeiger

Deutsche Reichs-Zeitung

Dorstener Volkszeitung

Erzgebirgischer Volksfreund

General-Anzeiger für Dortmund

Hallische Nachrichten

Hamburger Fremden Blatt-Abend

Hannoverscher Kurier

Honnoverscher Kurier

Honnoverscher Kurier

Jeversches Wochenblatt

Karlsruher Tagblatt

Karlsruher Zeitung

Karlsruher Zeitung Badischer Staatsanzeiger

Kölnische Zeitung

Mettmanner Zeitung

Münstericher Anzeiger

Neckar-Bote

Norddeutsche Allgemeine Zeitung

Obligser Anzeiger

Rhein- und Ruhrzeitung

Rheinischer Merkur

Rosenheimer Anzeiger

Saale Zeitung-1. Beiblatt

Schwerter Zeitung

Solinger Tageblatt

Stuttgarter neues Tagblatt

Vorwärts

Westdeutsche Landeszeitung

Westfälischer Merkur

İnternet Kaynakları

SCRIBA Arnulf (t.b.) Die Teilung Oberschlesiens *Weimarer Republik-Aussenpolitik*, <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/weimarer-republik/aussenpolitik/teilung-oberschlesiens-1921> (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2025)

(t.b). Kuhhandel, https://de.wiktionary.org/wiki/Kuhhandel#cite_note-2 (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2025)

(2013) Kurzportrait: König Konstantin I. Von Griechenland”, *Königlicher Beobachter*, 2 Ağustos,

<https://koeniglicherbeobachter.blogspot.com/2013/08/kurzportrait-konig-konstantin-i-von.html> (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2025)

<https://seramikhane.com/porselen-nedir/> (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2025)

“Sophie von Preußen”, *Familienbuch Euregio*, <http://www.familienbucheuregio.de/genius/?person=189299> (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2025)

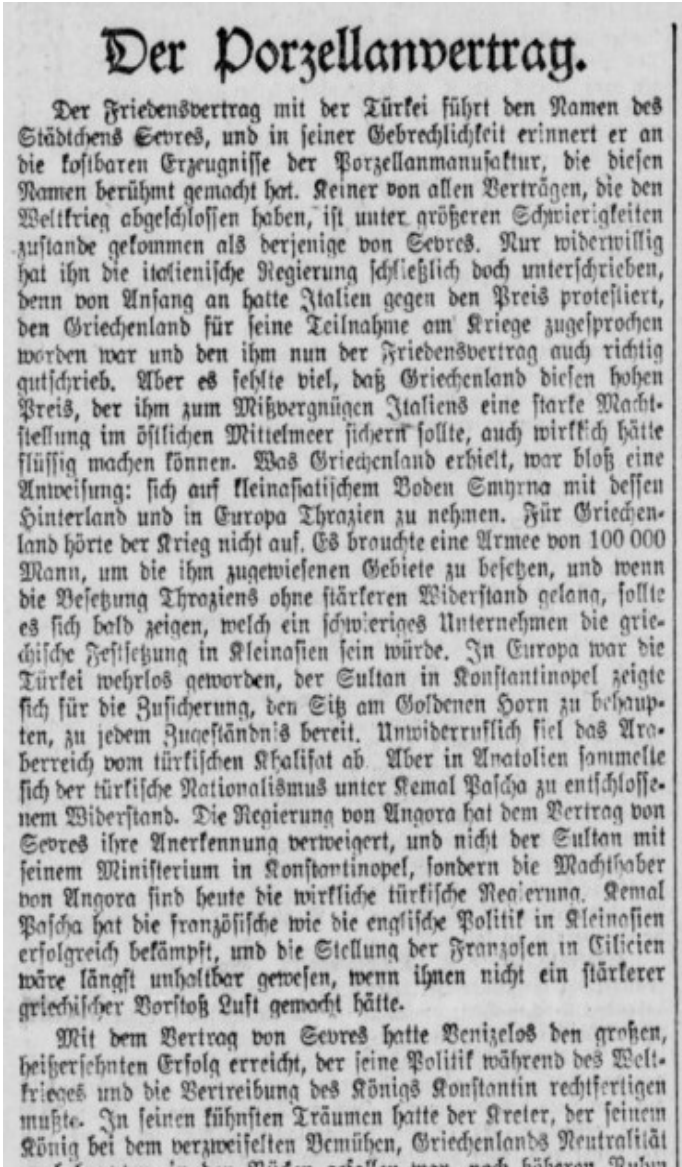
Ekler

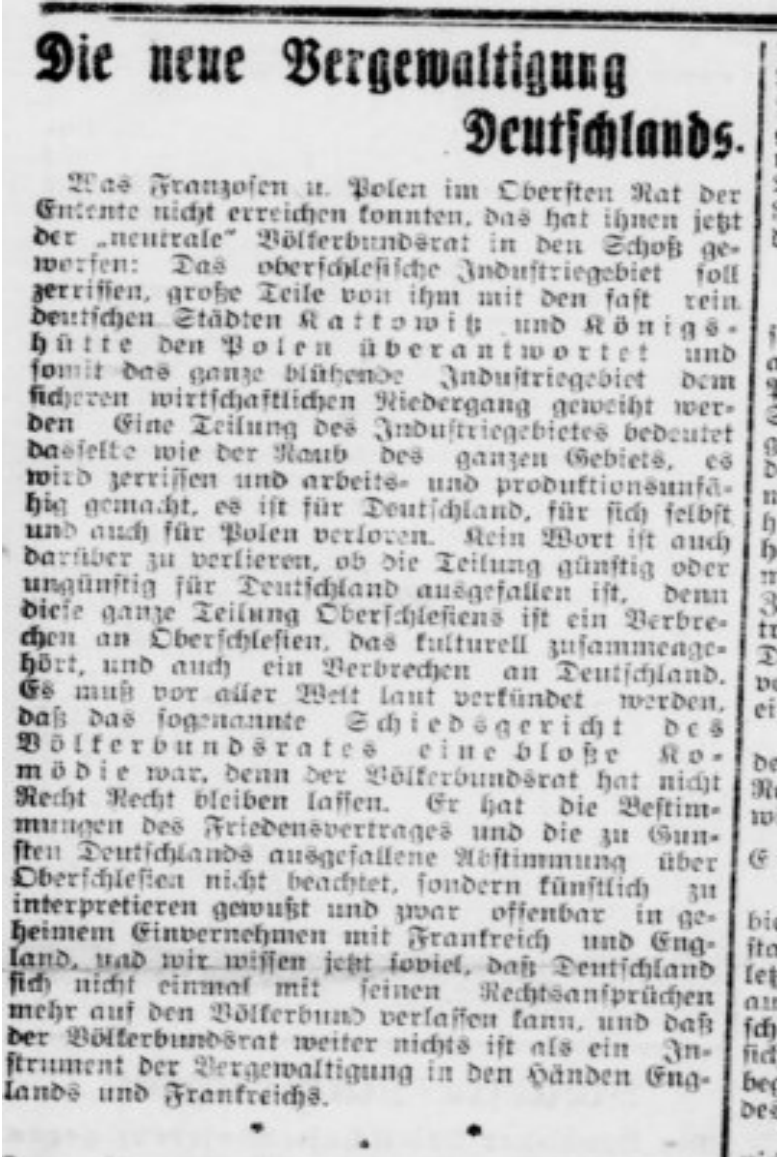
Ek 1- Yukarı Silezya Sınır Teklifi

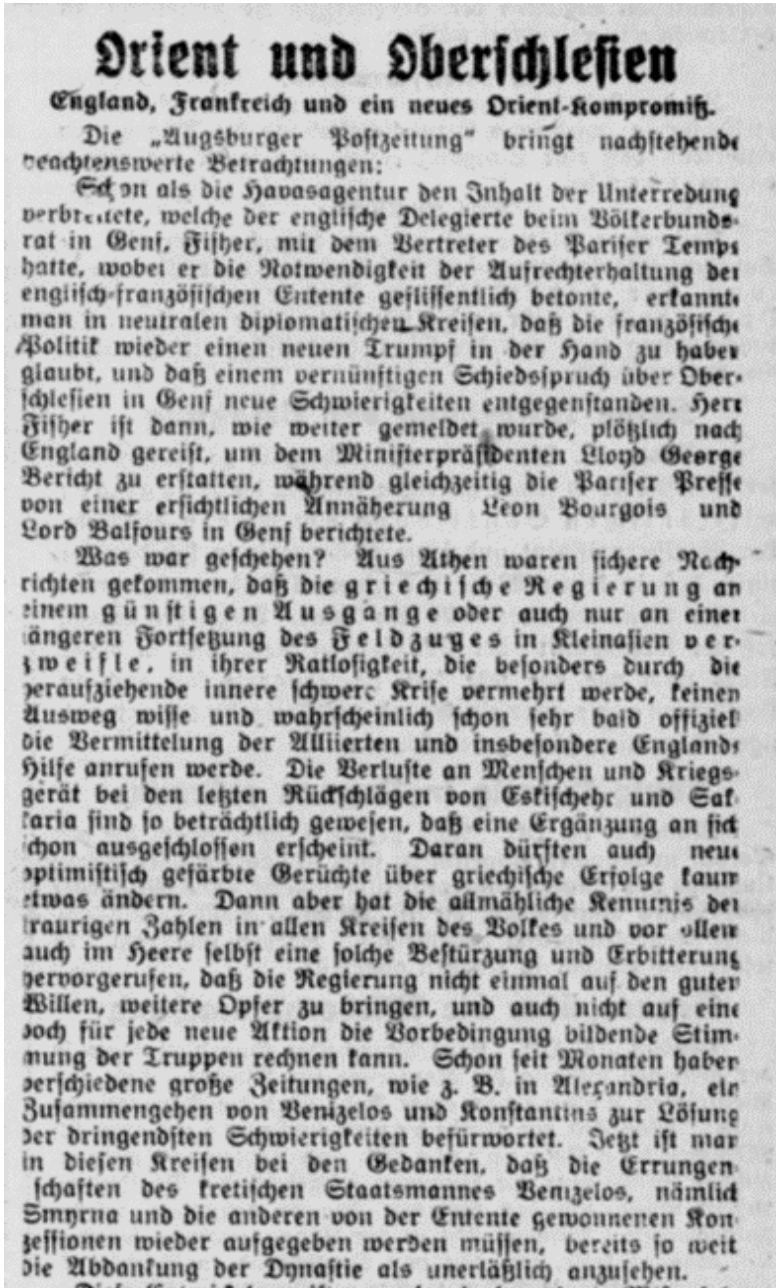
Ek 2 - Kilikya Bölgesi Haritası (Başkent Üniversitesi Adana Özel Okulları İnternet Sitesi)

Ek 3- Sevr Barış Antlaşmasını bir “Porselen Antlaşması.” Olarak nitelendiren makale, Solinger Tageblatt, 29 Haziran 1921, s. 1.

Ek 4- “Almanya’ya Yeni Tecavüz”, Annener Zeitung, 15 Ekim 1921, s. 1

Ek 4- “Şark Ve Yukarı Silezya: İngiltere, Fransa Ve Yeni Şark Uzlaşısı, 17 Ekim 1921, *Dorstener Zeitung*, s. 1.